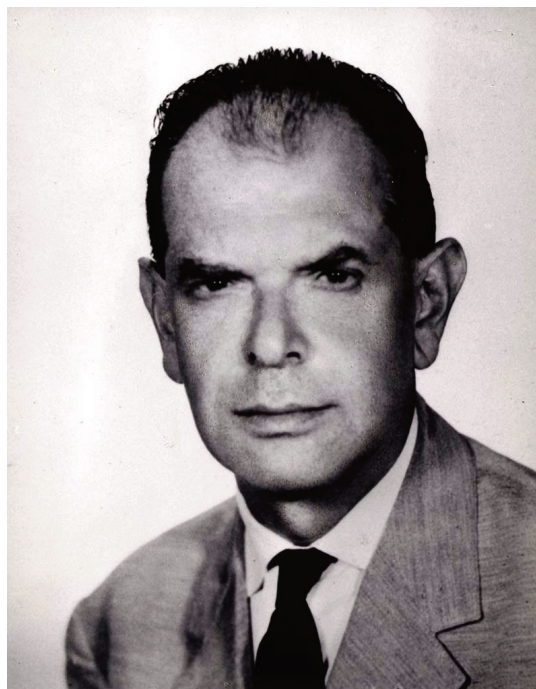

ZDENA ŽÁČKOVÁ

VIKTOR KNAPP V ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Kariéra českého právního vědce

Viktor Knapp v Československé akademii věd

Kariéra českého právního vědce

Zdena Žáčková

Praha 2015

Vzor citace:

ŽÁČKOVÁ, Zdena. Viktor Knapp v Československé akademii věd. Kariéra českého právního vědce. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2015. 78 s. ISBN 978-80-87439-22-7

Edice
E-KNIHY

Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i. (RVO 68378122).

PhDr. Zdena ŽÁČKOVÁ, Ph.D.
Viktor Knapp v Československé akademii věd
Kariéra českého právního vědce

Recenze: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

Na obálce použita fotografie Viktora Knappa z fondu Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd České republiky, Archiv AV ČR, fond Reportáže ČSAV a AV ČR, sign. FS P I 329.

© Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., Národní 18, 116 00 Praha 1,
www.ilaw.cas.cz

Všechna práva vyhrazena. Bez předchozího písemného souhlasu nakladatele je zakázáno jakékoliv další rozmnožování, přetištění či další šíření obsahu této knihy nebo její části.

ISBN 978-80-87439-22-7

Obsah

Úvodem	4
Studium a práce Viktora Knappa před rokem 1945.	8
Viktor Knapp státním úředníkem (1946–1956)	11
V Osidlovacím úřadě a Fondu národní obnovy	11
V Kanceláři prezidenta republiky	14
Účast v legislativě	17
Na Právnické fakultě UK (1949–1962).	19
Viktor Knapp u zrodu Československé akademie věd.	21
Ředitelem Ústavu státu a práva ČSAV	23
Činnost Viktora Knappa v ČSAV v letech 1952–1962	26
Viktor Knapp v VII. sekci ekonomie a práva	26
Ve vědeckém kolegiu věd o státu a právu	29
Příprava zákona o ČSAV a Stanov ČSAV	30
Viktor Knapp v prezidiu ČSAV – první funkční období (15. 11. 1963 – 26. 11. 1965)	32
Viktor Knapp v prezidiu ČSAV – druhé funkční období (1965–1969, resp. 1970)	36
Období před Pražským jarem	36
Pražské jaro	38
Pražské jaro v Knappově Ústavu státu a práva ČSAV	42
Poslancem Národního a Federálního shromáždění (1964–1971).	44
Počátky normalizace v ČSAV	46
Epilog – Návrat do vedení Akademie (1990–1992)	51
Závěr	54
Summary	56
Seznam použitých pramenů a literatury.	58

Úvodem

V prosinci roku 2013 uplynulo sto let od narození pozoruhodné osobnosti české vědy, významného českého právního vědce Viktora Knappa (18. prosince 1913 – 29. června 1996), univerzitního profesora, JUDr., PhDr., Dr. h. c. mult., DrSc. Akademická obec si výročí připomněla mj. konferencí s názvem Viktor Knapp – vědecké dílo v proměnách času.¹ Konference se zabývala Knappovým přínosem jednotlivým oborům práva, jimž se věnoval. Cílem tohoto textu je pokusit se přispět k diskusi o Knappově osobnosti, a to prostřednictvím rekapitulace průběhu jeho profesionální dráhy. Ta byla spjata s Československou akademií věd (ČSAV), později Akademií věd ČR (AV ČR), a to již od samého vzniku této instituce v roce 1952. Celá Knappova kariéra zajímavým způsobem odrážela dějinné změny v naší zemi ve 20. století a přirozeně přivádí k zamyšlení o roli a zodpovědnosti vědce, právníka, který se neuzavíral jen ve své pracovně, ale také zastával vlivné funkce a podílel se na usměrňování vývoje české právní vědy a v rámci ČSAV i ostatních humanitních věd, to vše v podmínkách komunistického režimu.

V. Knapp byl osobností, kterou nelze charakterizovat jednou větou. Jeho hodnocení bývají dosti rozporná. Na jedné straně je označován za velmi nadaného právníka, respektovaného, odborníka známého i v zahraničí. Ví se o něm, že byl velmi pracovitý a v pravém slova smyslu vzdělaný, s rozhledem daleko přesahujícím hranice jeho oboru. Na druhé straně může být považován i za „temnou postavu“, za „nejlepšího československého právního vědce 20. století, ovšem ochotného pracovat pro jakýkoli režim“, jak napsal Tomáš Němeček, a za člověka „nesmírně ctižádostivého a ješitného“, podle slov Pavla Rychetského.² S rozpaky potom bývá zmiňováno zvláště jeho úřednické období v kanceláři prezidenta Klementa Gottwalda.

Je nepochybné, že Knapp byl konstituujícím se komunistickému režimu prospěšný ve všech ohledech a funkcích, kde bylo možné jeho vynikajících odborných schopností využít. Podílel se na legislativě, přednášel na vysokých školách, hojně publikoval, aktivně pracoval ve vedení ČSAV a reprezentoval československou vědu v zahraničí.

Se jménem a dílem V. Knappa se nevyhnutelně setkají všichni čeští studenti práv. Nicméně větší část jeho vědeckého díla je příliš spjata

s myšlenkovým klimatem režimu, v němž vznikala. V této souvislosti je třeba připomenout, že Knappův odborný záběr byl velmi široký. Zabýval se zejména občanským právem, ale také právní filozofií, právní informatikou a srovnávacím právem. Když bilancoval v jednom ze svých posledních životopisů, mohl shrnout, že je autorem patnácti knižních monografií (z toho dvou vydaných v Itálii, dvou ve Francii, tři v Rusku) a více než 350 vědeckých článků, publikovaných téměř ve všech evropských zemích, v USA, v Kanadě či v Mexiku. Byl doktorem práv i filozofie, doktorem věd, nositelem řady čestných doktorátů a univerzitním profesorem.

Dokladem Knappových intenzivních zahraničních kontaktů je skutečnost, že byl členem Académie internationale de droit comparé v Paříži, členem Academia Europaea v Londýně (v letech 1989–1993 členem výkonného výboru), členem Association internationale des sciences juridiques v Paříži a dalších mezinárodních institucí. Byl hostujícím profesorem univerzit v Paříži, v Řezně či v Lipsku. Od roku 1961 byl profesorem Faculté internationale de droit comparé ve Štrasburku. Vedle toho byl často žádán o příspěvky na konferencích v zahraničí. Svými kontakty zajistil radě studentů možnost vyjíždět na studijní pobyty na zahraniční pracoviště.

Knappovým pracovním zázemím byla po většinu jeho kariéry ČSAV. Patřil k vědcům, kteří stáli u jejího vzniku. Sám byl nejprve členem korespondentem, od roku 1962 akademikem. Dlouhodobě se podílel na vedení ČSAV, v letech 1963–1970 a 1990–1992 jako člen prezidia, v období let 1990–1992 také jako místopředseda Akademie. Vedle toho byl dlouholetým ředitelem jednoho z akademických pracovišť – Ústavu státu a práva (ÚSP, v letech 1956–1973 a 1990–1994).

Právě vývoj Knappova působení v Akademii je tématem tohoto příspěvku. Vzhledem k obtížnější dostupnosti archivních pramenů o této osobnosti a nedostatku vědeckých studií zabývajících se humanitními vědami v ČSAV však nemůže být zde podaná charakteristika Knappovy činnosti v ČSAV zdaleka vyčerpávající.

Archivní prameny k dějinám Akademie věd jsou uloženy v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR (MÚA AV ČR). Konkrétně k osobnosti V. Knappa jsou k dispozici vedle jeho osobního fondu také zlomky z jeho činnosti v různých fondech. Tato práce využívá fondu Ústavu

státu a práva (fond není zcela zpracovaný), dále fondu Procházka Vladimír I, Hobza Antonín, Vědecké kolegium historie ČSAV a Sekretariát místopředsedy ČSAV akademika Jaroslava Kožešníka 1962–1969. Knappův osobní fond, obsahující jeho úřední korespondenci a písemnosti z veřejné činnosti, je zatím zpracovaný jen částečně.

Okrajově byly využity také materiály z Archivu bezpečnostních složek (ABS), neboť V. Knapp patřil k osobám sledovaným Státní bezpečností. Byl o něm veden svazek s krycím názvem „Melanie“ (archivní číslo 12515 MV), další materiály se nacházejí ve fondu Studijní ústav MV. Ve spisech byly shromažďovány informace o Knappově práci, společenských kontaktech i o soukromém životě.

Z odborné literatury k dějinám Akademie věd je třeba zmínit zvláště práce Aleny Míškové, Hany Barvíkové, Miroslava Šmidáka, Jiřího Berana, Magdaleny Pokorné či Antonína Kostlána, uveřejňované zejména v *Archivních zprávách ČSAV*, později v řadě *Práce z dějin Československé akademie věd*. Novější výsledky bádání shrnují sborníky z cyklu konferencí Česká věda ve 20. století a kolektivní dílo *Bohemia docta* z roku 2010.³ Vývojem Knappova ÚSP se zabývá Zdena Žáčková v časopisu *Právník*. Užitečným zdrojem detailní faktografie o ČSAV v 60. letech je kniha M. Šmidáka *Institucionální vývoj Československé akademie věd v letech 1960–1969 očima jednoho z přímých aktérů*, neboť autor vytěžil v MÚA AV ČR pro příslušné období fondy valného shromáždění (členů) ČSAV, prezidia ČSAV, výboru prezidia ČSAV a Přípravné komise ČSAV.⁴ Vývojem české právní vědy v Knappově období se zabýval např. Pavel Maršálek ve studii uveřejněné v konferenčním sborníku *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*.⁵

Nepominutelným zdrojem informací o Knappově kariéře, o jeho vlastní interpretaci jeho profesního života a do jisté míry i o jeho způsobu uvažování jsou jeho paměti, které dovedl do roku 1969. Byly vydány až po jeho smrti pod názvem *Proměny času*.⁶ Tato studie s Knappovými memoáry často pracuje, samozřejmě se zřetelem na jejich subjektivnost. Ta je nejzřejmější již z faktu, že Knapp ve svých pamětech zcela nezakrytě předkládá čtenáři jen to, na co sám vzpomínat chtěl. Nehodlal totiž vytvořit svůj zevrubný životopis, a tak se nezmiňoval o své rodině, ani nepsal o době nacistické okupace, kdy zahynuli oba jeho rodiče.

Děkuji pracovníkům archivu MÚA AV ČR za ochotu a za možnost nahlédnout i do materiálů z částečně zpracovaného fondu V. Knappa. Za cenné připomínky a rady děkuji PhDr. Antonínu Kostlánovi, CSc.

Studium a práce Viktora Knappa před rokem 1945

V. Knapp se narodil 18. prosince 1913 v Praze. Byl jediným dítětem Rudolfa Knappa a jeho ženy Alžběty, rozené Slívové. Otec sice začínal ve skromných poměrech jako obchodní zástupce pojišťovny, později však spoluvlastnil s bratrem Viktorem firmu, která se zabývala dodáváním potřeb pro zubolékařská pracoviště, a nakonec měli i továrnu v Horních Počernicích.

V. Knapp vychodil v Praze na Smíchově nejprve obecnou školu a poté reálné gymnázium, jež ukončil maturitou v roce 1932.⁷ Rád vzpomínal zvláště na svého gymnaziálního učitele latiny Augustina Wolfa. Výbornou znalost latiny si Knapp celý život uchoval a rád ji předvedl. Latina mu byla totiž velmi blízká, stejně jako antická kultura. Kromě latiny se zajímal také o matematiku a dějiny světové literatury. Studium těchto oborů však nenabízelo dobré uplatnění, a proto se z racionálních důvodů rozhodl pro práva.⁸

Na pražskou právnickou fakultu se zapsal v roce 1932. Ze svých profesorů si tam nejvíce cenil odborníka na občanské právo Jana Krčmáře. „Byl to člověk nebývalé inteligence a nebývalého vzdělání i mravní ušlechtilosti,“ vzpomínal Knapp.⁹

Po dobu studií byl Knapp zároveň zaměstnán jako redaktor. Nejprve v nakladatelství Sfinx na Smíchově, které patřilo Bohumilu Jandovi. Jako lektor zde Knapp využil svých znalostí jazyků (uměl dobře latinsky, francouzsky, německy, anglicky, rusky, italsky a španělsky). Když začal Janda roku 1934 znovu vydávat *Literární noviny*, vzal sem Knappa na místo redaktora (pracovali zde např. známí literáti Bohumil Mathesius, Emil Vachek či Václav Tille). Knapp jako nejmladší redaktor četl rukopisy, dělal jazykové korektury, pomáhal lámat číslo a zařizoval pro redakci pochůzky. Také psal články a recenze. Díky znalosti ruštiny navštívil kvůli pracovnímu jednání Sovětský svaz (SSSR) a byl jím nadšen,¹⁰ což svědčí o jeho levicové orientaci. Ostatně pohyboval se v prostředí pražských literátů a umělců, kde byla v meziválečné době levicovost v módě.

Titul JUDr. získal Knapp 19. prosince 1936, když absolvoval seminář profesora Arnošta Weniga z oboru obchodního a směnečného práva. Poté byl v letech 1937–1938 na právnické fakultě asistentem. Vedle toho od roku 1937 pracoval také jako advokátní koncipient.¹¹

Jakmile dokončil studium na právech, začal ještě při zaměstnání studovat filozofickou fakultu, aby se mohl věnovat i dalším humanitním oborům, které ho zajímaly (zapsal si filozofii, francouzskou literaturu, srovnávací dějiny literatur, dějiny umění, obecné dějiny, psychologii a logiku či sociologii). Studium ho však zklamalo: „Asi už jsem se mezitím stal moc právníkem.“ Nestihl dostudovat před zavřením vysokých škol za nacistické okupace, a proto studium ukončoval až po osvobození a rigorózní zkoušky z filozofie, ze sociologie a obecných dějin skládal roku 1949. Doktorát filozofie na Karlově univerzitě (UK) získal 23. prosince 1949 z oboru sociologie a obecná historie.¹²

Knappa neminula ani vojenská služba. 1. října 1937 nastoupil do pěchotní důstojnické školy v Praze. Na vojnu šel prý ochotně a nesnažil se jí vyhnout, z tamějších poměrů byl však rovněž zklamán. Setkával se tam se zmatky, nepořádky i s lidskou hloupostí. Na vojně prožil mobilizaci v září 1938, vyhlášenou krátce před odtržením pohraničních území způsobeným mnichovskou dohodou. V armádě ho zastihla i nacistická okupace 15. března 1939. Vzápětí po ní odešel do civilu. Jeho odborná práce musela jít v tomto období stranou. Vzpomínal, že po dobu vojenské služby a za války „k vědecké práci neměl příležitost“¹³. Příčinou byl jeho židovský původ, kvůli němuž podléhal četným omezením.

V předválečném období Knapp založil rodinu. Poprvé se oženil 10. února 1937, krátce po ukončení studia práv. Z manželství s první ženou Blaženou, rozenou Langerovou (dcerou advokáta), měl dva syny – Viktora (1938) a Igora (1945).¹⁴ Knapp se stal také otcem nemanželské dcery Lucie (1949). V 50. letech se rozvedl. Druhý sňatek uzavřel 29. března 1958 s kolegyní z právnické fakulty Martou Dolákovou, rozenou Keresztesovou (26. listopadu 1925 – 1. prosince 2008). Také ona pocházela z rodiny advokáta. Později se prosadila jako právní vědkyně v oboru občanského práva. Měli spolu dceru Niké (1960).¹⁵

Vzpomínky na období okupace bychom v Knappových pamětech hledali marně. Z pochopitelných důvodů na tuto dobu nechtěl vzpomínat. Kvůli židovskému původu totiž zahynuli jeho rodiče a někteří příbuzní v Osvětimi. Jeho samotného před deportací zachránil fakt, že jeho žena nebyla Židovka.¹⁶ Proto jsme odkázáni na kusé informace z jeho osobních složek ze zaměstnání, případně na tendenční

záznamy ve spisech Státní bezpečnosti (StB) z 50. let. Ve svém profesním životopise Knapp uvedl, že v letech 1937–1943 byl „kandidátem advokacie až na krátké přerušení, kdy jsem byl zaměstnán jako soukromý právní úředník. Od poloviny roku 1943 do října 1946 byl jsem zaměstnán jako soukromý úředník.“¹⁷ Není bez zajímavosti, že toto konstatování zahrnuje kromě práce v tchánově advokátní kanceláři také Knappovu úřednickou práci v Židovské náboženské obci v Praze (přejmenované začátkem roku 1943 na Židovskou radu starších), kde působil s největší pravděpodobností od června 1943. Úkolem Židovské náboženské obce za protektorátu bylo spravovat židovské záležitosti, a to pod přísným dozorem a podle příkazů nacistických okupačních orgánů. Obec byla nucena provádět administrativní práce požadované okupanty (evidence osob, přípravy transportů Židů do koncentračních táborů, předávání majetku deportovaných Židů k německé konfiskaci), přičemž významnou část její činnosti představovala sociální péče, tj. zvláště péče o Židy zubožované postupujícím zabavováním majetků. Obec tak zmírňovala dopady protižidovských opatření, zároveň však paradoxně musela prováděním rozkazů okupantů pomáhat s likvidací Židů. V. Knapp pracoval v právním referátu a později v oddělení s názvem Židovské ústředí práce. Právní referát se zabýval převáděním zabavených židovských nemovitostí a fungoval také jako vnitřní právní poradna pro obec. Židovské ústředí práce vedlo zaměstnaneckou kartotéku a zprostředkovávalo jak práci pro jednotlivce, tak skupinové pracovní nasazení.¹⁸

V. Knapp do Židovské rady starších nastoupil v polovině roku 1943, tedy v době, kdy byli zařazováni do transportů i zaměstnanci obce (ti byli dosud i se svými rodinami před transporty chráněni) a na jejich místa byli příkazem povoláváni židovští partneři ze smíšených manželství.¹⁹

Viktor Knapp státním úředníkem (1946–1956)

V Osidlovacím úřadě a Fondu národní obnovy

Po osvobození nastal v české společnosti výrazný posun doleva, a to nejen pod dojmem zážitku nacistické okupace, ale také kvůli vlekoucí se hospodářské krizi v 30. letech a kvůli pocitu selhání tehdejší demokracie tváří v tvář nacistické hrozbě. Stejně jako mnozí jiní také V. Knapp vstoupil hned po osvobození do Komunistické strany Československa (KSČ). A byl aktivní. „Od roku 1945 jsem byl soustavně činný politicky v četných funkcích v KSČ a vedle toho jsem zastával velký počet různých veřejných funkcí. Dále jsem byl soustavně činný žurnalisticky (*Rudé právo*, bývalé *Lidové noviny*, *Zemědělské noviny*, *Mladá fronta atd.*),“ shrnoval v roce 1952.²⁰ Z jeho odborných prací z této doby je třeba jmenovat dodnes oceňovanou knihu *Problém nacistické právní filozofie* z roku 1947.²¹

Hned po otevření vysokých škol v roce 1945 usiloval Knapp o učitelské místo na právnické fakultě. Bylo to jeho přání již od studentských dob, zatím se mu však nesplnilo.²² Řešením se pro něj stalo zahájení kariéry státního úředníka. 21. října 1946 nastoupil do Osidlovacího úřadu a Fondu národní obnovy.²³ Tyto dva provázané úřady (po únoru 1948 byly sloučeny pod jedno vedení)²⁴ vznikly na základě tzv. Benešových dekretů.²⁵ Byly to úřady velké a politicky i ekonomicky velice vlivné. Měly totiž na starosti správu majetku zkonfiskovaného po osvobození Němcům, Maďarům, zrádcům a kolaborantům. Dohlížely na jeho přidělování a na osidlování oblastí vylidněných po odsunu Němců.

V Osidlovacím úřadě a Fondu národní obnovy bylo Knappovo členství v KSČ nanejvýš žádoucí, protože tyto úřady podléhaly ministerstvu vnitra, v jehož čele stál komunista Václav Nosek, a hrály významnou úlohu v komunistických přípravách na převzetí moci ve státě. Již od osvobození totiž KSČ systematicky pracovala na rozšíření svého vlivu do všech klíčových orgánů státní správy a také na ovlivnění veřejného mínění ve svůj prospěch. K tomu se hodila i poválečná pozemková reforma, jež rozdělovala zkonfiskovanou půdu. Tu mohli dostat jen drobní přídělci, tj. dělníci, malozemědělci či drobní živnostníci. Protože ministerstvo zemědělství a další příslušné úřady a komise byly

ovládány komunisty, podařilo se touto cestou KSČ získat podporu mnoha vděčných obyvatel venkova.

Netrvalo dlouho a v roce 1947 se Knapp stal dokonce vedoucím úředníkem, „což byl úřednický představený úřadu. Nad ním už byla jen rada jako v podstatě politický orgán. Bylo mi tehdy necelých třicet čtyři let. Ale tehdy to nebylo nic neobvyklého,“ vzpomínal.²⁶

Osídlovací úřad a Fond národní obnovy se velmi aktivně podílel na komunistické agitaci. Zatímco běžnou agendu úřadu vyřizovali, řečeno s Knappovou typickou ironií, politicky „neupotřebitelní byrokraté“, politicky „angažovaní pracovníci úřadu“ jezdili řečnit na schůze do pohraničí, kde pomáhali „místním orgánům organizovat politický boj“. Připomeňme, že místní orgány, tj. národní výbory, byly v pohraničí velmi často pod vlivem komunistické strany. Knapp vzpomínal: „Já sám jsem měl přiděleno pohraničí dnešního Severočeského a Západočeského kraje. A tak jsem se toulal od města k městu, od Broumova do Aše, posedával na národních výborech, na sekretariátech strany a řečnil a řečnil.“ Sliboval „zářnou budoucnost živnostnictva za socialismu“, snažil se překonat nedůvěru živnostníků a rozptýlit jejich obavy z budoucnosti chystané komunistickou stranou. Lidé na schůzích diskutovali, někdy se však schůze nevyvíjela příznivě, a to potom vzali na řečníky i klacky a kamení. Knapp musel jednou ve Štětí ze schůze utéct, přičemž ho prý před „hloučkem rozrušených živnostníků“ zachránili projíždějící hasiči.²⁷

Když se v únoru roku 1948 komunistická strana chopila moci, jednou z jejích priorit bylo rychlé odstranění jejích odpůrců z veřejného života. K tomuto účelu vznikaly akční výbory Národní fronty. Také v Osídlovacím úřadě a Fondu národní obnovy akční výbor nevybíravým způsobem tuto „očistu“ prováděl. Někdy tak byly vyřizovány také osobní účty, což snižovalo respekt akčního výboru i v očích příslušníků KSČ. „Akční výbor zvolil tehdy pracovní metodu jednoduchou, ale účinnou. Okázale chodil z jedné kanceláře do druhé a vyhazoval lidi z úřadu takříkajíc popořádku,“ napsal Knapp.

„Vyakčňováním“ nežádoucích pracovníků se uvolnila řada pracovních míst a hledali se náhradníci. Knappovi se v této době ozvali z Kanceláře prezidenta republiky a nabídli mu místo zástupce přednosti politického odboru. Kancelář byla neporovnatelně menším pra-

covištěm, nicméně u Knappa převážily prestižní důvody, a tak souhlasil. V úřadě tedy k 31. lednu 1949 skončil.²⁸

V Kanceláři prezidenta republiky

Působení v prezidentské kanceláři se mohlo V. Knappovi jevit jako dobrá kariéerní příležitost, nakonec však tvořilo temnou etapu jeho profesionální dráhy, protože spadalo do kritického období politických procesů.

Do Kanceláře prezidenta republiky, jímž byl od června 1948 komunist K. Gottwald, nastoupil V. Knapp počátkem roku 1949 jako zástupce vedoucího politického odboru Štefana Ráise, přičemž se stal vedoucím jednoho ze čtyř oddělení odboru. Knappova kariéra postupovala opět velmi rychle. Když byl Š. Rais o rok později 25. dubna 1950 jmenován ministrem spravedlnosti, ustanovil Gottwald Knappa jeho nástupcem, a to navzdory nedoporučení přednosty úřadu a ostatních přednostů odborů, jak Knapp vzpomínal.²⁹

Knappův politický odbor měl mj. na starosti legislativu a předkládání žádostí o milost. Knapp v pamětech uvedl, že změnil „funkci odboru velmi podstatně. Z extenzivní jsem ji změnil na výlučně intenzivní, na informování prezidenta o tom, co se děje, přičemž jsem se vystříhal toho, pod firmou Kanceláře prezidenta republiky (a implicity pod autoritou prezidenta) zasahovat do toho, co se děje.“³⁰

Krátce po Knappově povýšení, 31. května až 8. června 1950, byl zinscenován známý politický proces s národně socialistickou političkou Miladou Horákovou a s dalšími dvanácti obžalovanými. Prezidentská kancelář vysílala do soudní síně denně své zástupce, aby soud sledovali. V. Knapp byl třetí den procesu přítomen výslechu bývalé národně socialistické poslankyně Fráni Zemínové. Sepsal o tom zprávu, kde uvedl, že „předseda senátu vede spor energicky, zachovává procesní řád, rozlišuje politické motivy od vlastních trestných činů a dovede při zachování trestního řádu náležitě zdůraznit politické momenty výslechu. Rovněž jsem nabyl velmi dobrého dojmu o prokurátoru pplk. dr. Vieskovi, který byl politicky na výši. Je však poněkud příliš temperamentní a občas porušuje procesní řád tím, že přerušuje obžalovaného v řeči, aniž mu bylo uděleno slovo, což jest nejen odbornou, nýbrž i politickou závadou. Rovněž hlavní prokurátor působil dobrým dojmem.“³¹ Následujícího dne ještě zostřila průběh procesu organizovaná kampaň schůzí a rezolucí, v nichž lidé hro-

madně odsuzovali a uráželi obžalované a požadovali pro tyto „zrádce“ ty nejpřísnější tresty.

Průběh procesu Knapp zhodnotil ve své *Informaci pro pana prezidenta republiky k procesu s dr. M. Horákovou a spol.* Konstatoval, že „byl proveden správný výběr obžalovaných, jenž obsáhl názorně různé druhy činnosti vnitřní i zahraniční zrádné reakce i nejtypičtější její představitele jak podle původu, tak podle osobních vlastností, aniž by počet byl příliš malý nebo velký.“ Znovu zopakoval, že předseda senátu zachovával procesní předpisy trestního řádu. Z prokurátorů prý nejsilněji působil již zmíněný dr. Vieska, „který svou politickou vyspělostí, pohotovostí, odbornými znalostmi a vášnivým vystoupením, z něhož mluvilo poctivé rozhořčení pracujících nad zrádcovským jednáním, se stal skutečným mluvčím pracujícího lidu...“³²

O výsledku procesu nicméně bylo již předem rozhodnuto. Bývalý Knappův nadřízený, nyní ministr spravedlnosti Rais proto nedoporučil prezidentu Gottwaldovi udělení milosti čtyřem obžalovaným odsouzeným k smrti. Stejně stanovisko zaujala i prezidentská kancelář.³³

Svými komentáři Knapp tehdy vlastně ukázal, že si je vědom toho, že jde hlavně o propagandistický efekt celého procesu, a nikoli o právo a spravedlnost. Tím jako právník selhal a zpronevěřil se svému prvo-republikovému vzdělání. Sehrál svou malou roli v politickém představení, na jehož konci byly justiční vraždy.

O dva roky později, při procesu se Slánským v listopadu 1952, měl již vedoucí politického odboru Knapp důvod obávat se o vlastní život. V tomto procesu byl totiž odsouzen k smrti a později skutečně popraven jeho kolega z prezidentské kanceláře Ludvík Frejka, vedoucí ekonomického odboru, navíc také židovského původu, což mu zásadním způsobem přitížilo. Knapp tehdy poslouchal rozhlasový přenos procesu doma: „S úžasem jsem poslouchal, jak se lidé, z nichž některé jsem dobře znal, přiznávali ke zločinům, o nichž jsem věděl nejen, že je nespáchali, ale že je někdy ani nemohli spáchat. A taky jsem s hrůzou slyšel, jak v procesu byla vyslovována jména podlých zrádců, na které čekaly další procesy a od kterých ke mně byl jen krok, a jak byly označovány za zločinné instituce, ve kterých jsem pracoval, anebo s nimiž jsem spolupracoval. A tak jsem čekal, kdy padne

i mé jméno a kdy si pro mne přijdou.“ Knapp byl tehdy skutečně v nebezpečí. Státní bezpečnost ho podezřívala ze spolupráce „s Ústředním svazem sionistickým a se členy protistátního spikleneckého centra vedeného Rudolfem Slánským“, ale nakonec nezjistila žádné poznatky o jeho „nepřátelské činnosti“ a „rozpracovávání“ jeho svazku ukončila.³⁴

Navzdory svým vyjádřením v procesu s M. Horákovou uváděl později Knapp jako jediné své provinění v tomto období účast na konferenci „proti kosmopolitismu a objektivismu ve vědě“ počátkem roku 1952, kde prý tepal „zrádce tak, že jsem se za to styděl již tehdy. Říkal jsem to podle scénáře, který mi byl předem připraven. Každý jsme tam měli přidělenou určitou roli.“ (Hlavními režiséry této konference byli ministr informací Václav Kopecký a komunistický ideolog Ladislav Štoll.)³⁵ Jinak ovšem ve svých pamětech Knapp tvrdil, že „nikdy jsem neudělal nic, čím bych byl někomu konkrétně uškodil nebo ho uvedl do podezření či do nebezpečí.“ I když uznával, že tehdy „z obav o vlastní kůži někdy jako člen stáda přikyvoval, když šlo o rány do kůže cizí, i když opakuji – a to je mi jistou morální úlevou – sám jsem nikdy ani tehdy ničí kůži nepoškodil ani škrábnutím.“³⁶ Přiznané „přikyvování“ bezpráví za morální problém tedy nepovažoval.

Když po zemřelém Gottwaldovi nastoupil do funkce prezidenta republiky Antonín Zápotocký, změnily se v prezidentské kanceláři poměry. Knapp se tam prý již necítil dobře, a proto se více věnoval činnosti na Právnické fakultě UK, kde přednášel již od akademického roku 1949/1950.³⁷ Od 1. března 1956 z prezidentské kanceláře definitivně odešel³⁸ na právnickou fakultu a zároveň se stal externím ředitelem Ústavu práva ČSAV.

Účast v legislativě

Knappova odborná činnost byla vždy velice mnohostranná. Ani v dobách, kdy pracoval jako státní úředník, se neomezoval pouze na svoje zaměstnání. Publikoval, přednášel a také se účastnil legislativy. Poprvé k tomu došlo hned po únoru 1948, když po vydání Ústavy 9. května byla zahájena tzv. právnická dvouletka. Knapp, tehdy pracovník Osidlovacího úřadu a Fondu národní obnovy, byl jmenován do kodifikační komise pro občanské právo na ministerstvu spravedlnosti, předsedou subkomise pro práva věcná a také členem komise pro závěrečnou redakci občanského zákoníku. V komisích se sešel se svým učitelem z fakulty J. Krčmářem. Knapp vzpomínal, že pracovali sice se znalostí sovětského práva, ale tehdy ho prý ještě nemuseli kopírovat. Za Krčmářovu zásluhu Knapp považoval solidní úroveň vytvořeného občanského zákoníku z roku 1950 a to, že se občanský zákoník „poučil z práva sovětského“ a změnil to, co bylo v důsledku změn v ústavě nutné změnit, ale zachoval „to, co bylo použitelné a užitečné.“³⁹ Pro úplnost již na tomto místě dodejme, že Knapp se podílel i na přípravách ústavy z roku 1960. Byl v subkomisi pro hlavu šest, která se týkala Slovenské národní rady.⁴⁰

V. Knapp býval také pověřován zpracováním podkladových materiálů pro legislativu. Tak pod hlavičkou Legislativní skupiny Kanceláře prezidenta republiky rozeslal 13. března 1950 svůj text s názvem *Dobré zdání o některých otázkách týkajících se tak řečeného komunálního vlastnictví*, připravený v souvislosti s projednávanou osnovou vládního nařízení o správě národního majetku národními výbory (elaborát obdrželi členové legislativní a ideologické sekce Právní rady KSČ, kaďdra ústavního a občanského práva Právnické fakulty UK v Praze a ministerstvo vnitra). Problematikou se Knapp zabýval pravděpodobně z podnětu ideologické sekce Právní rady KSČ. Na půdě katedry ústavního a správního práva UK v Praze potom proběhla na základě této práce 26. dubna 1950 diskuse o vlastnickém právu.⁴¹

Ideologická sekce Právní rady KSČ dále uložila V. Knappovi, aby s kolektivem zpracoval do 15. srpna 1950 ideologickou otázku Státní socialistické vlastnictví. V. Knapp předložil sekretariátu text, který se

měl stát podkladem diskuse. Po zadání Právní rady KSČ také odevzdal 9. května 1951 elaborát komise pro otázky vlastnického práva. Úkolem komise bylo prodiskutovat základní otázky, zformulovat problémy a naznačit řešení. Detailněji se potom jednotlivými otázkami měly zabývat subkomise.⁴² Studium problematiky vlastnictví potom Knapp zúročil v rozsáhlé publikaci *Vlastnictví v lidové demokracii*, která vyšla v roce 1952 (obdržel za ni Státní cenu Klementa Gottwalda).⁴³

Na Právnické fakultě UK (1949–1962)

Ačkoliv strávil V. Knapp několik let v úradech, úřadovat ho prý příliš nebavilo a stále se snažil alespoň při zaměstnání uplatnit na vysoké škole. Na Právnické fakultě UK se mu nedařilo zařídit habilitaci, a tak v roce 1948 začal přednášet správní právo a řízení na Vysoké škole politické a sociální v Praze, kde jako rektor působil brzy neblaze proslulý stalinistický literární kritik L. Štoll.⁴⁴ Zde byl Knapp v srpnu roku 1950 habilitován na základě práce *Osidlovací právo hmotné*.⁴⁵

Nicméně hlavní oblastí jeho zájmu bylo občanské právo. Od akademického roku 1949/1950 se konečně dočkal pověření přednášením občanského práva na Právnické fakultě UK v Praze. Od počátku následujícího akademického roku 1951/1952 zde byl ustanoven vedoucím katedry občanského a rodinného práva a již s účinností od 1. srpna 1952 byl jmenován řádným profesorem občanského práva.⁴⁶ Připomeňme, že katedry byly na vysokých školách novým organizačním prvkem. Byly zřizovány po sovětském vzoru po únoru 1948. Knapp charakterizoval svůj úkol vedoucího katedry tak, že měl dohlížet na to, aby se studentům neříkalo nic, co by nebylo schváleno.⁴⁷

Důvodem Knappova rychlého postupu byla situace profesorského sboru na fakultě destabilizovaná čistkami prováděnými po únoru 1948. Tehdy akční výbor, na této fakultě byl ten nejaktivnější z celé univerzity, „zprostil výkonu funkce“ řadu profesorů a s okamžitou platností vylučoval některé studenty. Dále pak ještě následovaly od konce roku 1948 prověrky studentů, jež byly na právnické fakultě prováděny zvláště přísně.⁴⁸ Knapp byl tedy opět jedním z těch spolehlivých, kteří byli stranou povoláni, aby zaplnili uvolněná místa. Jejich nezbytným předpokladem byl samozřejmě marxistický přístup k oboru.

Pro potřeby vysokoškolských studentů bylo třeba vydávat učebnice s odpovídajícím pojetím práva. V. Knapp byl spoluautorem a hlavním redaktorem třísvazkové *Učebnice občanského a rodinného práva*, vydávané v letech 1953–1954. Hned v roce 1955 ještě vyšlo druhé, přepracované vydání této učebnice.

Jak již bylo zmíněno, v březnu roku 1958 se V. Knapp oženil s kolegyní z katedry Martou Dolákovou. Jejich manželství bylo důvodem

Knappova odchodu z právnické fakulty, protože podle zákona nebyla možná přímá služební podřízenost mezi manžely na pracovišti. Po několika odkladech tedy Knapp odešel z fakulty.⁴⁹ Byl uvolněn z pracovního poměru profesora k 31. prosinci 1962.⁵⁰ Zároveň se jeho ředitelská funkce v Ústavu státu a práva ČSAV (přejmenovaný Ústav práva ČSAV) od 1. ledna 1963 změnila na interní.

V. Knapp se ve své pedagogické práci osvědčil natolik, že v roce 1962 mohl stalinista L. Štoll ve svém posudku na jeho práci ocenit jeho činnost a zdůraznit jeho politicko-výchovné působení na posluchače, mj. i na Vysoké škole stranické a na diplomatické škole ministerstva zahraničí, kde Knapp pravidelně přednášel.⁵¹

Viktor Knapp u zrodu Československé akademie věd

Institucionální zajištění československé vědy po druhé světové válce navazovalo bezprostředně na stav za první Československé republiky. Tehdy vedle České akademie věd a umění existovala řada dalších státních i nestátních specializovaných vědeckých ústavů. Již od roku 1945 se proto diskutovalo o potřebě vybudování vědecké instituce, která by poskytovala zázemí vědeckému bádání, organizovala je a reprezentovala. KSČ měla od začátku v úmyslu řídit se sovětským vzorem, Akademií věd Sovětského svazu. V roce 1952 se tedy přikročilo k uskutečňování těchto plánů.

V. Knapp, tehdy pracovník Kanceláře prezidenta republiky a již také vedoucí katedry občanského a rodinného práva na pražské právnické fakultě, se účastnil příprav založení Československé akademie věd jako člen Vládní komise pro vybudování Akademie věd republiky Československé. Tato komise vznikla na základě usnesení vlády z 15. ledna 1952 a začala pracovat ustavující schůzí 9. a 10. února 1952. Jejím předsedou byl jmenován L. Štoll. Komise měla 29 členů z řad vědců z různých oborů. Jejím úkolem bylo uspořádat diskuse s vědeckými pracovníky o způsobu organizace vědecké práce, připravit založení Akademie a ze svého středu vytvořit užší pracovní výbor, který pak předjímal činnost budoucího prezidia ČSAV. Komise pracovala celkem deset měsíců až do vyhlášení ČSAV. Výsledkem její práce byl mj. návrh zákona o Československé akademii věd, který byl přijat 29. října 1952 jako zákon č. 52/1952 Sb. a účinnosti nabyl 12. listopadu 1952.⁵²

Komise také vybírala kandidáty na členství v Akademii, a to podle doporučení různých stranických funkcionářů nebo členů komise. Knapp vzpomínal, že do Akademie byl například intervencí V. Kopeckého „odložen“ Vladimír Procházka, který byl původně velvyslancem ve Washingtonu, ale kvůli jakémusi faux pas na audienci u amerického prezidenta musel být okamžitě odvolán. V Akademii se pak stal rovnou akademikem a předsedou VII. sekce pro ekonomii a právo. Knapp se s ním podle svých vzpomínek osobně sblížil a měl ho rád. Za vědce ho však nikdy nepovažoval.⁵³

Na základě návrhů komise jmenoval prezident 12. listopadu 1952 prvních 50 řádných členů akademiků a také první prezidium v čele

s prezidentem Akademie Zdeňkem Nejedlým⁵⁴. Na 17. listopadu 1952 potom komise připravila slavnostní shromáždění k zahájení činnosti ČSAV v Národním divadle a 18. listopadu 1952 na ustavujícím valném shromáždění ČSAV proběhla volba prvních 43 členů korespondentů ČSAV. Prvními akademiky z řad právníků se tehdy stali Vladimír Procházka, Antonín Hobza a Václav Hora, členy korespondenty ČSAV potom Štefan Luby, Vladimír Solnař, Václav Vaněček, Arnošt Wenig a V. Knapp. Zvoleným členům Akademie byl udělen titul doktor věd bez obhajoby. Pouze bratislavský civilista Luby musel titul obhajovat, protože „upadl v nemilost“.⁵⁵

Ředitelem Ústavu státu a práva ČSAV

Před vznikem ČSAV mohli být právníci členy České akademie věd a umění nebo Královské české společnosti nauk. Ale zatímco řada jiných vědních oborů měla již z doby první republiky samostatná pracoviště základního výzkumu, specializovaný ústav pro výzkum v právních vědách v Československu chyběl. Vědecký výzkum tak prováděly hlavně vysoké školy. Na půdě nově vzniklé ČSAV byly pro právní vědu zřízeny zpočátku pouze tři kabinety, které však v žádném případě svým zaměřením nepokrývaly rovnoměrně potřebnou šíři výzkumu v oblasti práva. V. Knapp měl tento názor: „Objektivním měřítkem jejich zřízení byly subjektivní zájmy jednotlivých členů Akademie a váha či spíše síla jejich hlasu. (Rozhodně ne váha jejich argumentů.) A tak vznikly tři takříkajíc na míru šité kabinety.“

Prvním z kabinetů byl Kabinet dějin státu a práva, který se pod vedením V. Vaněčka⁵⁶ konstitoval od srpna 1952. Kabinet mezinárodního práva zahájil činnost 2. února 1953. Založil ho A. Hobza⁵⁷ a řídil ho potom jeho žák Jaroslav Žourek⁵⁸. Jako třetí v pořadí vznikl začátkem roku 1954 Kabinet státu a práva SSSR a lidových demokracií. Ten vedl V. Procházka. Prosazení tohoto kabinetu bylo snadné, protože se náplň jeho činnosti týkala právě Sovětského svazu.⁵⁹

Kabinety nepřebíraly žádná starší pracoviště, byly zřizovány od počátku. Také proto se potýkaly s organizačními potížemi a jejich vědecká činnost se rozbíhala pomalu.⁶⁰ Protože se zabývaly z hlediska právní vědy okrajovou problematikou, uvažovalo se o zřízení ústavu jako jednotného pracoviště základního výzkumu v oblasti vědy o státu a právu. Jako základ takového pracoviště vznikl k 1. únoru 1955 Ústav práva ČSAV, a to v rámci VII. sekce ČSAV.⁶¹ Jeho vedoucím se stal mladý právní teoretik Ivan Bystřina⁶². Jednotlivé obory práva měly v ústavu na starost tři komise. V. Knapp byl vedoucím komise občanského práva. Od 1. ledna 1956 byly potom s ústavem právní kabinety sloučeny. Ředitelem ústavu byl po sloučení I. Bystřina ještě dva měsíce, k 1. březnu 1956 byl však jmenován externím ředitelem V. Knapp, interním ředitelem byl pak v období od 1. ledna 1963 do 31. ledna 1973. Měl tedy zcela zásadní vliv na formování ústavu. Během jeho

vedení byl ústav přejmenován – od 1. ledna 1961 nesl název Ústav státu a práva ČSAV (ÚSP ČSAV).⁶³

Když se Knapp ujal funkce ředitele, Bystřina se stal na čas jeho zástupcem. Nevycházeli spolu však dobře, a tak ho Knapp nakonec z funkce odvolal. Knappova nevraživost nevyrchala ani po letech, takže se nerozpakoval v pamětech napsat, že Bystřina přes svou mimořádnou inteligenci neměl organizační schopnosti a „jako vedoucí ústavu nedělal nic“. K tomu je třeba poznamenat, že I. Bystřina nebyl jedinou výraznou osobností ústavu, se kterou V. Knapp neměl dobré vztahy (např. také s J. Žourkem a V. Vaněčkem). V takových případech v pamětech nešetřil příkrými a přirozeně velmi subjektivními odsudky dotyčných spolupracovníků.

Knapp také vzpomínal, že jeho jmenování ředitelem zaměstnanci ústavu zrovna nepřivítali. Důvodem prý mj. bylo, že zavedl, podle své formulace, „jistou kázeň“, což se projevovalo třeba tím, že vyžadoval přítomnost pracovníků v ústavu a v případě jejich plánované nepřítomnosti řádné vyplňování docházkových lístků, aby bylo zřejmé, kde se v pracovní době nacházejí. Pracovníci si však prý nakonec brzy zvykli. Zaujme Knappovo stručné hodnocení dalšího vývoje ústavu, poté co ho pracovníci akceptovali: „Jinak se nepamatuji, že by se v ústavu bylo bývalo přihodilo něco pozoruhodného.“⁶⁴

Ředitel Knapp nebděl jen nad docházkou, ale zostřil i kontrolu publikační činnosti pracovníků. Na poradě vedoucích pracovníků Ústavu práva 21. října 1958 kritizoval praxi, kdy někteří pracovníci odevzdali své práce k publikování, aniž by je předtím předložili vedoucímu oddělení a řediteli ústavu. Knapp stanovil závazný postup, kdy texty související s prací autora v ústavu měly být vždy předloženy vedoucímu oddělení. Knižní práce a statě pro sborníky měl potom vedoucí předložit řediteli ústavu, stejně jako ty časopisecké práce, jež by měly politický význam nebo u nichž by vedoucí pochyboval „o politické či vědecké správnosti řešení zásadních otázek“. Smyslem opatření údajně nebylo zasahovat do vědeckých názorů autorů, nýbrž to, aby byli vedoucí pracovníci včas informováni o činnosti ústavu. Práce vycházející z ústavu měly být předem prodiskutovány na plenárních zasedáních vědeckých a odborných pracovníků ústavu či na zasedání v odděleních nebo v komisích.⁶⁵ Knappovi se tímto podařilo dosáhnout cenzurního dohledu nad pracemi zaměstnanců ústavu, což bylo

v souladu s atmosférou roku 1958, kdy se vystupovalo proti revizionistům a prováděly se třídně politické prověrky zaměstnanců.

Jako argument pro výše uvedená rozhodnutí posloužila Knappovi jistě také záležitost z jara roku 1958, kdy pracovníci ústavu Michal Lakatoš a Zdeněk Kryštůfek zpracovávali pro skripta překlad vybraných kapitol ze sovětské učebnice dějin politických ideologií jako soukromou činnost, aniž by byl ředitel Knapp o tom informován. V Lakatošově překladu byly prý odhaleny hrubé nedostatky a Knapp vyjádřil obavu, že takovéto práce, byť vznikající mimo ústav, budou vrhat na Akademii nepříznivé světlo. Navrhoval proto zavedení opatření, aby napříště museli pracovníci ústavů ČSAV o svých soukromých vědeckých pracích své nadřízené informovat.⁶⁶

Činnost Viktora Knappa v ČSAV v letech 1952–1962

Viktor Knapp v VII. sekci ekonomie a práva

Podle zákona o ČSAV bylo nejvyšším řídicím orgánem ČSAV valné shromáždění všech členů a členů korespondentů. V době mezi jeho zasedáními Akademií řídilo prezidium, v němž zasedal prezident ČSAV, jeho dva náměstci, hlavní sekretář a osm předsedů sekcí. Všechna rozhodnutí byla však předem učiněna v Ústředním výboru KSC (ÚV KSC) a nejvyšší orgány ČSAV se řídily vůlí stranických orgánů. Podle Knappa bylo tudíž valné shromáždění jen dekorací bez praktického významu předváděnou veřejnosti. Přednášené referáty, předem projednané s oddělením školství a vědy ÚV KSC, totiž všechny nudily, za stejného nezájmu proběhla i připravená diskuse a nakonec se přijalo usnesení, které ve skutečnosti nikomu nic neukládalo a také se později nedohlíželo na jeho plnění. Dodejme, že zákonem č. 53/1957 Sb. ze dne 31. října 1957, kterým se měnil zákon o ČSAV, byly pravomoci valného shromáždění ČSAV ještě i formálně omezeny a vliv prezidia ČSAV byl naopak posílen.⁶⁷

V prvních deseti letech existence ČSAV byly podle zákona o ČSAV součástí organizační struktury sekce jako kolektivní vědecké sbory členů ČSAV. Nicméně postavení a úkoly sekcí zákon nijak neupravoval. To bylo učiněno podrobně až ve Stanovách ČSAV z roku 1958.⁶⁸

Podle vědních oborů bylo sekcí vytvořeno osm. Jejich úkolem bylo řídit vědeckou činnost příslušných pracovišť. Jednou měsíčně se scházela plenární zasedání sekcí a vedle toho pracovala také předsednictva sekcí.⁶⁹ Právo patřilo do VII. sekce ekonomie a práva, později náležela do této sekce také filozofie. Předsedou VII. sekce byl V. Procházka a místopředsedou právní historik V. Vaněček. V. Knapp se stal jejím vědeckým sekretářem.

Zájem vlády o činnost sekcí, jež měly plnit vládní ideologická zadání ve směru kopírování sovětského vzoru, dobře ilustruje hned první diskuse, která se v VII. sekci konala. Proběhla na mimořádné schůzi 4. února 1953, svolané z podnětu místopředsedy vlády Zdeňka Fierlingera. Diskuse se týkala rozsáhlého redakčního článku v sovětských *Izvestijích* z 23. ledna 1953 s názvem *Překonávat zaostávání právní vědy*.

Předseda sekce V. Procházka ve svém projevu vztáhl výhrady z článku vůči sovětské právní vědě i na právní vědu československou. Vytkl právní vědě nedostatečnou bojovnost, nedostatečnou reflexi Stalinových a Gottwaldových spisů a myšlenek. Soudil, že právníci by se měli hlouběji seznámit s učením marxismu-leninismu a pomoci překonávat přežitky kapitalismu ve vědomí lidí. Považoval za nutné studovat historický vývoj Sovětského svazu, zvláště vývoj „ekonomické základny SSSR“.

V. Knapp na této schůzi přednesl referát, v němž zreprodukoval obsah článku a podal přehled situace v Československu. Za její nedostatky mj. považoval nedostatek sebekritiky právní vědy a její odtržení od praxe, které se projevovalo i neúčastí právních vědců z ČSAV při legislativě. Navrhoval, aby se sekce místo administrativních úkolů více zaměřila na vlastní řízení vědecké práce a aby byla připravena ideologická konference, která by se zabývala aktuálními otázkami a sebekritikou dosavadní práce. Těmto úkolům měl sloužit i časopis *Právník*,⁷⁰ jehož byl V. Knapp již od roku 1948 hlavním redaktorem, a také sebekritické diskuse na jednotlivých pracovištích. Na Knappův požadavek účasti právní vědy v legislativě zareagoval ve svém vystoupení Z. Fierlinger slibem, že o tom „bude uvažovat“.

Výsledkem diskuse byl dopis děkanům fakult a ředitelům pracovišť v oboru státu a práva, informující o závěrech diskuse a doporučující uspořádat diskuse na toto téma na jednotlivých pracovištích.⁷¹

Kromě funkce vědeckého sekretáře VII. sekce zastával V. Knapp v 50. a 60. letech jako spolehlivý a osvědčený kádr takové množství funkcí, jež postupně přestávalo být únosné a muselo se řešit. O jeho vytíženosti v tomto období vypovídá soupis nejdůležitějších funkcí a periodických závazků, který předložil 7. ledna 1960 předsedovi VII. sekce na jeho žádost. Seznam čítal 20 položek. Knapp byl ředitelem Ústavu práva a předsedou vědecké rady ústavu, byl členem pěti komisí v ČSAV, hlavním redaktorem *Právníka* a členem redakčního sboru sborníku *Stát a právo*, vedoucím katedry občanského a rodinného práva na Právnické fakultě UK, členem vědecké rady ministerstva školství a kultury, členem rozhodčího soudu Československé obchodní komory, členem legislativního poradního sboru ministra spravedlnosti, členem dvou komisí zřízených politickým byrem ÚV KSČ, členem ústředního lektorského sboru ÚV KSČ pro obor stát a právo a lektorem Vysoké školy stranické.⁷²

Projevem faktu, že se VII. sekce ekonomie práva a filozofie měla podílet na určování směru výzkumu v právních vědách, bylo např. v průběhu roku 1961 vypracovávání *Zprávy o stavu a hlavních úkolech vědy o státu a právu*. Dokument připravila Knappem vedená komise VII. sekce ČSAV spolu s oborovou komisí pro vědu o státu a právu ministerstva školství. Pracovní verze textu musela být upravena takovým způsobem, aby vzala v úvahu právě publikovaný návrh programu Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) a také usnesení ÚV KSČ. Dokument obsahoval shrnutí dosavadního vývoje právní vědy a stanovoval její úkoly do budoucna tak, aby byly ve vztahu s úkoly vědy o státu a právu ve státním plánu a aby byla rozšířena spolupráce oboru s filozofií a ekonomii.⁷³ Obdobné materiály byly připravovány také v jiných sekcích.

Ve vědeckém kolegiu věd o státu a právu

Postupně se ukazovala nutnost změnit způsob řízení Akademie. Usnesení ÚV KSČ 10. října 1961 stanovilo zásady nové organizace ČSAV. Tímto rozhodnutím byly mimo jiné sekce k 31. prosinci 1961 zrušeny a vzniklo 22 vědeckých kolegií, sdružených do tří oddělení věd (ta však byla již k 31. prosinci 1963 zrušena). Kolegia měla koordinovat a plánovat rozvoj vědy nejen pro jednotlivá akademická pracoviště, nýbrž i v celostátním měřítku. Měli v nich pracovat jak ředitelé příslušných pracovišť ČSAV, tak další významní vědečtí pracovníci ČSAV, vysokých škol a dalších výzkumných pracovišť. Kolegia zřizovalo a rušilo prezidium, které také jmenovalo a odvolávalo jejich členy. Vědecké kolegium věd o státu a právu začalo pracovat 25. ledna 1962. Jeho předsedou se stal V. Knapp, jehož Ústav státu a práva ČSAV také zajišťoval činnost sekretariátu kolegia a hradil náklady.⁷⁴

Kolegia se měla scházet nejméně jednou měsíčně a měla zadávat závazné úkoly svým členům a příslušným pracovištím ČSAV s tím, že důležitější rozhodnutí musela být předem projednána s prezidiem. Vysokým školám a dalším pracovištím mimo ČSAV měla dávat kolegia doporučení.⁷⁵

Příprava zákona o ČSAV a Stanov ČSAV

V únoru 1962 ustavilo prezidium ČSAV komisi pro přípravu nového zákona o ČSAV, který měl dodatečně zakotvit nedávno již provedené nové uspořádání Akademie. Komise, vedená V. Knappem, připravila na duben návrh zásad zákona a o měsíc později předložila paragrafované znění. Po dílčích úpravách byl návrh 16. listopadu 1962 projednán a schválen jubilejním XVI. valným shromážděním ČSAV. V. Knapp zde přednesl o zákonu zprávu. Zákon byl přijat Národním shromážděním 9. července 1963, s účinností od 18. července (z. č. 54/1963 Sb.).⁷⁶

Zákon změnil název valného shromáždění ČSAV na valné shromáždění členů ČSAV. Protože vznikla Státní komise pro rozvoj a koordinaci vědy a techniky, zúžil zákon také působnost ČSAV pouze na oblast základního výzkumu. Vedle toho stanovil postavení Slovenské akademie věd jako součásti ČSAV, stanovil úlohu vědeckých kolegií, zesílil postavení prezidia ČSAV, protože bylo označeno za stálý ústřední orgán ČSAV, a byla vypuštěna instituce oddělení věd ČSAV. Do zákona byla také zahrnuta ustanovení o vědeckých pracovištích a pracovnících ČSAV. Tato ustanovení přinesla ukončení existence vědeckých rad pracovišť, jež se zřizovaly podle dřívějších Stanov ČSAV. Jejich funkci měla převzít vědecká kolegia a také ústavní rady.

V. Knapp byl také v čele komise pro přípravu nových Stanov ČSAV. Tato komise byla jmenována v únoru 1963. Stanovy mj. určily, že vědecký pracovník má usilovat o věcně i ideologicky správné řešení problémů v duchu marxismu-leninismu. Také se zabývaly postavením vědeckých kolegií a jejich vztahem k vědeckým pracovištím. V. Knapp přednesl zprávu o stanovách na XVIII. valném shromáždění členů ČSAV 15. listopadu 1963. Shromáždění návrh stanov schválilo a poté je schválila i vláda svým usnesením č. 1071 z 20. prosince 1963, s účinností od 1. ledna 1964.⁷⁷

Jak vyplývá z výše uvedeného, Knappovy zásluhy přibývaly. Režim takové vědecké pracovníky vyznamenával různými řády. Byla tak oceňována jejich činnost samozřejmě především v politickém smyslu. Již v roce 1953 byla tedy Knappovi udělena Státní cena Klementa

Gottwalda, jak už bylo zmíněno. V roce 1960 byl pro změnu navržen na udělení vyznamenání Za zásluhy o výstavbu a v září 1963 u příležitosti svých 50. narozenin zase na udělení Řádu práce.⁷⁸

Viktor Knapp v prezidiu ČSAV – první funkční období (15. 11. 1963 – 26. 11. 1965)

Roku 1962 byl člen korespondent ČSAV V. Knapp zvolen řádným členem akademikem. Volba proběhla 16. listopadu 1962 na slavnostním XVI. valném shromáždění ČSAV u příležitosti 10. výročí vzniku Akademie.⁷⁹

Do posudku na V. Knappa pro účely volby akademik L. Štoll (on sám byl zvolen akademikem již v roce 1960)⁸⁰ s typickou tehdejší rétorikou uvedl: „S.[oudruh] Knapp je politicky vyspělým a uvědomělým členem KSČ, do které vstoupil ihned v r. 1945. Od té doby aktivně zastával řadu stranických a veřejných funkcí, zejména na úseku stranického školení. Povahou přímý, pohotový, rozhodný a jeho poměr ke kolektivu je soudružský.“ Štoll v posudku dále napsal, že se Knapp ve své vědecké práci „opírá o hluboké a všestranné znalosti děl klasiků marxismu-leninismu, jakož i rozsáhlé poznatky sovětské právní vědy, kde zejména v oboru občanského a rodinného práva patří mezi nejlepší naše znalce.“⁸¹ Je zřejmé, že se Knapp těšil přízni vlivného akademika a člena ÚV KSČ, a tak jeho volbě a dalšímu postupu nic nebránilo.

Výrazným posunem v Knappově kariéře bylo členství v prezidiu ČSAV a také v jeho stranické skupině. V čele ČSAV po jejím založení stál její prezident, hudební vědec Z. Nejedlý, který také řídil prezidium. Nejvýraznější osobností prezidia byl jeden z náměstků prezidenta, ambiciózní a energický chemik František Šorm⁸². Ke konci života Z. Nejedlého Šormova moc v Akademii rostla a on byl také po Nejedlého smrti (Nejedlý zemřel 9. března 1962) zvolen na XV. valném shromáždění 30. března 1962 předsedou Akademie. Na uvolněné místo v prezidiu Šorm na zbytek funkčního období „povolal“ V. Knappa, jak na to Knapp vzpomínal. Knapp byl do prezidia zvolen XVIII. valným shromážděním členů ČSAV 15. listopadu 1963.⁸³ Dostal na starost společenskovední ústavy.

Postavení společenských věd v ČSAV nebylo nijak pevné. Knappa čekaly náročné úkoly. Prezidium jako celek se při své práci muselo řídit usneseními ÚV KSČ (předseda ČSAV F. Šorm byl ostatně jeho členem), vlády, Státní plánovací komise a Státní komise pro rozvoj a koordinaci vědy a techniky (o nadřízenosti této komise nad ČSAV

se v 60. letech vedly spory). Pod jejich dozorem připravovalo v rámci státního plánu výzkumu roční či několikaleté plány vědecké činnosti Akademie. Přísný stranický dohled se v této době udržoval mj. také nad přípravou nové koncepce zaměření, rozvoje a organizačního uspořádání společenských věd, zahájenou v letech 1964–1965. O jejím vypracování bylo rozhodnuto na ideologicky silně instruktivním XIX. valném shromáždění členů ČSAV 3. dubna 1964. Předseda Akademie F. Šorm zde přednesl hlavní referát „Aktuální ideologické problémy dalšího rozvoje socialistické společnosti a úkoly ČSAV“. Na shromáždění bylo poté pro oblast společenských věd rozhodnuto napříště klást důraz na kvantitativní i kvalitativní rozvoj ekonomie a sociologie, neboť u těchto oborů se předpokládala nejvyšší společenská užitečnost. Šorm při této příležitosti předestřel svou představu o možném redukovaném uspořádání společenskovedního výzkumu v Akademii. Šorm počítal s tím, že některé společenskovední obory by nepotřebovaly samostatné ústavy, ale vystačily by s pouhými menšími a personálně nepočesnými výzkumnými středisky, která by spolupracovala s vysokými školami, kulturními a osvětovými zařízeními apod.⁸⁴

Tato otevřená diskriminace společenskovedních oborů předsedou Akademie F. Šormem, chemikem, samozřejmě nevytvářela pro rozvoj příslušných ústavů v rámci Akademie dobré klima. Knapp se Šormem v tomto nemohl souhlasit. „Domníval jsem se, že toto není cesta, jak řešit problém ústavů v Akademii a tím méně, jak řešit problém ústavů společenskovedních.“ Šorm, když se už musel s jejich existencí smířit, začal na jejich řízení a hodnocení používat stejné metody jako na ústavy přírodovedné a technické. Přes všechny výtky však Knapp Šormu respektoval jako velkou osobnost a uznával jeho rozhodující vliv na vývoj Akademie do konce 60. let.

Dalším důvodem nelehkého postavení společenskovedních ústavů byla podle Knappa skutečnost, že společenské vědy byly hromosvodem v situacích, kdy měla socialistická společnost nějaký problém. „Společenská užitečnost těchto ústavů byla v tom, že čas od času, když se něco ve společnosti nedařilo, příslušné orgány shledaly, že za to mohou společenské vědy, takže učinily usnesení o jejich zastávání, které je třeba překonat, což přirozeně ve společenskovedních ústavech vyvolalo paniku.“⁸⁵

Knapp se v době svého působení v prezidiu prý snažil do společenskovedních ústavů a kolegií vnést „nějaký řád“. Měl pocit, že s většinou ústavů vycházel velmi dobře. Napsal: „Velmi rád například vzpomínám na spolupráci s kolegiem věd o umění. Velmi nerad naproti tomu vzpomínám na kolegium filozofické a na Filozofický ústav. Měl jsem velice dobré vztahy spolupráce s tehdejšími předsedou kolegia Jindřichem Srovnalem a tehdejšími řediteli ústavu Vladimírem Rumlem a nepřetržité konflikty s kolegiem a ústavem. Velice se mi protivila jejich bohorovnost, jejich pocit nadřazenosti nad lid obecný, jejich pocit vlastní vyvolenosti a zároveň jejich naprostá neschopnost učinit cokoli užitečného.“ Jejich jednání byla podle Knappa jen intelektuální exhibicí, jakýmsi mlácením prázdné slámy. Knapp z pověření prezidia vstupoval do konfliktu mezi kolegiem a ředitelem ústavu Rumlem. Kolegium se proti řediteli sjednotilo a nakonec se novým ředitelem stal Radovan Richta⁸⁶, jako „kandidát krajní pravice“, podle Knappovy formulace.⁸⁷

Knappovo vytížení řadou funkcí se s nástupem do prezidia přirozeně ještě zvýšilo. Roku 1964 se cítil již natolik zaměstnán všemi úkoly, které vyplývaly z jeho funkce v prezidiu, že 18. listopadu žádal hlavního vědeckého sekretáře ČSAV Jaroslava Pluhaře o zproštění některých úkolů, jež mu byly prezidiem uloženy. Zvláště proto, že se z rozhodnutí stranických orgánů navíc měl stát předsedou nové komise pro výzkum mezinárodních vztahů při prezidiu ČSAV. Ve výčtu uložených úkolů uvedl: vedení pracovní skupiny prezidia pro vypracování nové koncepce zaměření společenských věd (skupina vznikla 22. dubna 1964); sledování vědeckých kolegií filozofie, ekonomie, státu a práva; sledování Komise pro komplexní výzkum zemí Asie, Afriky, Latinské Ameriky v oblasti společenských věd, tj. i Orientálního ústavu a Kabinetu orientalistiky SAV; sledování Komise pro vědu o architektuře a tvorbu životního prostředí; sledování pracovní skupiny pro výzkum použití soudobé techniky při ukládání a zpracovávání společenskovedních informací; sledování zabezpečení výzkumů národnostní problematiky a vztahů mezi českým a slovenským národem; sledování zabezpečení výzkumů pro potřeby naší zahraniční politiky; sledování zabezpečení výzkumů pro potřeby stranických orgánů v souvislosti s přípravou XIII. sjezdu KSČ a přípravou programu strany a sledování zabezpečení výzkumů v rámci spolupráce akademií socialistických zemí.⁸⁸

Přes zatížení všemi funkcemi a organizačními úkoly V. Knapp v tomto období publikoval průkopnickou práci *O možnosti použití kybernetických metod v právu*, která byla vydána v roce 1963.⁸⁹

Viktor Knapp v prezidiu ČSAV – druhé funkční období (1965–1969, resp. 1970)

Období před Pražským jarem

Návrh složení prezidia pro funkční období 1965–1969 bylo nutné projednat ve vědeckých kolegiích, ve stranické skupině prezidia a také v samotném prezidiu. Pak již nic nebránilo tomu, aby byl návrh jednomyslně schválen (k dispozici byla jednotná kandidátka) na XXI. valném shromáždění členů ČSAV 26. listopadu 1965. Začátkem prosince 1965 se konalo ustavující zasedání nového prezidia. V. Knapp v něm měl nadále na starost společenské vědy a vědecká kolegia filozofie a sociologie, ekonomie a věd o státu a právu. Sám však členem kolegia být nemohl, protože prezidium schválilo zásadu, že jeho člen, který má na starost určitou vědní oblast, nemůže být zároveň členem kolegia, které do této oblasti patřilo.⁹⁰

Na žádost F. Šorma předkládal v květnu 1966 Knapp opět soupis svých funkcí, aby si F. Šorm vytvořil představu o zatížení členů prezidia, protože se ukazovalo, že je v některých případech tak velké, že činnost prezidia zpomaluje. Knapp kromě již dříve vykazovaných funkcí v ČSAV a na Právnické fakultě UK uvedl v přehledu navíc také funkci poslance Národního shromáždění a soudce Nejvyššího soudu, funkci předsedy společenskovědní sekce Československé komise pro spolupráci s UNESCO (schůze probíhaly čtyřikrát ročně), předsedy Československé národní rady společenských věd (což byl národní orgán Mezinárodní rady společenských věd při UNESCO, schůze se konaly velmi zřídka). Dále byl členem korespondentem v Académie internationale de droit comparé v Paříži (schůze jednou ročně), členem Association internationale de droit comparé v Paříži (schůze také jednou za rok), členem ředitelské rady Centre de Coordination des Sciences sociales ve Vídni (UNESCO, třídní zasedání jednou ročně), členem právní komise UNESCO v Paříži (týdní zasedání jednou za dva roky), profesorem na Faculté internationale pour l'enseignement du droit comparé ve Štrasburku a členem rady fakulty (přednášel 10 až 12 dní v roce), profesorem v Institut universitaire d'études européennes v Turíně (jeden až dva týdny přednášek ročně), hlavním redaktorem I. svazku *International Encyclopaedia of Com-*

parative Law, připravovaného v Hamburku.⁹¹ K tomu všemu ještě do-
dejme, že v březnu 1967 byl jmenován členem Ústřední oborové
skupiny pro občanské právo Jednoty československých právníků
a v květnu téhož roku ještě přijal na žádost F. Šorma členství v hlavní
redakci *Československé encyklopedie*, vznikající na půdě ČSAV.⁹²
Z jeho publikací v tomto období můžeme jmenovat knihu *Filozofické
problémy socialistického práva*, vydanou roku 1967.⁹³

Prezidium se v druhé polovině 60. let mj. zabývalo pětiletým
plánováním výzkumné činnosti. ČSAV však plánovala také
v dlouhodobějších perspektivách. V prosinci 1966 pozval hlavní
vědecký sekretář ČSAV J. Pluhař Knappa na první schůzku dočasné
komise prezidia ČSAV pro zpracování studie o rozvoji Akademie
v dlouhodobém výhledu do roku 1980. Schůzka se měla uskutečnit
v lednu 1967 a měla zahájit intenzivní práci na organizaci a metodice
dokončení studie, k níž se postupně připravovaly podklady. Knapp
měl v komisi na starosti posouzení studií všech společenských vědních
oborů. Koncepce rozvoje byla předložena valnému shromáždění
členů ČSAV v květnu 1967. Kvůli společenským a politickým změnám,
které měly nastat, však později ztratila smysl.⁹⁴

Často prezidium ve druhé polovině 60. let projednávalo zprávy a ma-
teriály přinášející analýzy stavu jednotlivých vědních oborů. Snahou
bylo posílit momentálně společensky nejužitečnější směry.⁹⁵ Ve
společenských vědách šlo např. o uznání a uplatnění sociologie a poli-
tologie.

Od ČSAV se očekávalo, že bude pracovat nejen na koncepcích
vědeckého výzkumu, nýbrž že i pomůže svým potenciálem promýšlet
a utvářet změny ve společnosti. Prezidium se proto v tomto období
zabývalo také vědecko-kritickými rozbory ekonomické situace státu,
jež vypracovávala především kolegia a pracoviště ČSAV. Předseda
ČSAV F. Šorm se od roku 1967 pravidelně účastnil zasedání vlády,
a nechával si proto zpracovávat řadu stanovisek a vyjádření, zvláště
od Ekonomického ústavu, Ústavu státu a práva, Sekretariátu prezidia
a Ústřední hospodářské správy pracovišť ČSAV.⁹⁶

Pražské jaro

V průběhu 60. let docházelo v Československu k pozvolnému osvobozování od dogmatismu 50. let, zavládla větší svoboda myšlení. Nevyhnutelnost změn totiž vnímala i nejvyšší vládní a stranická místa. Společenský pohyb se urychloval během roku 1967 a vše vyústilo v události Pražského jara 1968. Ani ČSAV nezůstala stranou jednání o reformách, řady bouřlivých diskusí, přehodnocování a kritiky své dosavadní činnosti. Ta byla nejvyhraněnější přirozeně směrem k prezidiu.

Na první schůzi prezidia ČSAV v roce 1968, konala se 11. ledna, se hovořilo o přelomovém plenárním zasedání ÚV KSČ, které skončilo necelý týden předtím.⁹⁷ Na tomto zasedání ÚV KSČ vyvrcholila kritika prezidenta Antonína Novotného tím, že byl zbaven funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. Novým prvním tajemníkem se stal reformní komunista Alexander Dubček. Členové ÚV KSČ I. Málek a předseda Akademie F. Šorm o událostech ostatní členy prezidia na schůzi informovali.

Za několik dní požádalo Akademii oddělení školství a vědy ÚV KSČ, aby se její pracovníci podíleli na tvorbě *Akčního programu KSČ*. Jedním z autorů se stal i F. Šorm. V. Knapp považoval za projev momentálního „poklesu své hvězdy“, že sice byl k přípravě *Akčního programu* přizván, ale jako pouhý řadový člen subkomise, jíž předsedal reformní komunista a vedoucí oddělení teorie práva v Knappově ÚSP Zdeněk Mlynář⁹⁸. Jeho role byla naopak velmi zásadní a jeho vliv touto dobou strmě stoupal.⁹⁹ *Akční program* formuloval chystané reformy a změny, které chtěla KSČ provádět. Důraz byl kladen na občanské svobody a hospodářské reformy. Jednotlivé body *Akčního programu* se staly podkladem návrhů zákonů.¹⁰⁰

Prezidium o důsledcích plynoucích z plenárních zasedání ÚV KSČ a o chystaných změnách samozřejmě jednalo i s funkcionáři kolegií a s řediteli pracovišť ČSAV. Stranická skupina prezidia na své schůzi 1. února 1968 v této souvislosti zvažovala, že by se měly zvýšit pravomoci vedení ČSAV, a naopak snížit závislost na názorech a rozhodnutích stranických orgánů.¹⁰¹

Významným momentem pro prezidium byla schůzka jeho členů s novým prvním tajemníkem ÚV KSČ A. Dubčekem 20. února 1968.

Dubček prezidium ujistil, že počítá s významnou úlohou ČSAV při tvorbě socialistické politiky. Členové prezidia s Dubčkem zase hovořili o potřebě svobodného vědeckého bádání a zveřejňování nekonformních vědeckých názorů. Vznegli požadavek, aby stranické orgány již nerozhodovaly o nových kandidátech na členy ČSAV a byly o nich pouze informovány. Nicméně ani po tomto setkání se Akademie zatím nepřihlásila otevřeně a jasně k závěrům prosincového a lednového plenárního zasedání ÚV KSČ a k připravovanému *Akčnímu programu* KSČ. K tomu došlo zbytečně pozdě až za měsíc, a to po rozhodnutí prezidia 14. března 1968.¹⁰²

Ani přes tento proreformní trend se prezidium nemohlo vyhnout ostré kritice své práce ze strany zástupců jednotlivých pracovišť Akademie. Vedení ČSAV se na besedách a aktivech vytýkalo zejména ustupování stranickým orgánům, nedemokratičnost uspořádání Akademie a autokratičnost vedoucích orgánů či nedůrazné veřejné vystupování. Jako příklad probíhajících debat poslouží aktiv stranických organizací ČSAV 26. března 1968, kde sice F. Šorm obširně informoval o tom, jak se prezidium připravuje na plnění *Akčního programu* KSČ, přesto neunikl výše uvedeným výtkám a také kritice za to, že se Akademie nepřihlásila k obrodnému procesu ve straně a ve společnosti již bezprostředně po lednovém zasedání ÚV KSČ. Diskutovaným tématem byla mj. také situace společenských věd. Šorm uznal, že zde došlo k velkým deformacím a slíbil, že bude společenské vědy podporovat. Předmětem diskuse byly typicky i zahraniční cesty pracovníků Akademie, zvláště do západních zemí, které prezidium pod tlakem stranických orgánů silně omezovalo a komplikovalo. Následujícího dne po tomto aktivu prezidium na svém zasedání zohlednilo všechny podstatné výtky na svoji adresu.¹⁰³

V. Knapp zpětně konstatoval, že za útoky proti prezidiu stála sice hlučná, ale nepočetná skupina pracovníků ústavů. Jejich motivací podle něj nejspíše nebyla rozdílnost politických názorů, protože prezidium se přece nijak politicky neexponovalo, jen plnilo příkazy stranických orgánů. Spíše šlo o tehdejší všeobecnou nespokojenost a z velké části „subjektivní pocity ukřivdění a nepochybně kariérismu.“¹⁰⁴

Pod vlivem všech událostí a probíhajících diskusí prezidium schválilo náměty pro sestavení *Akčního programu* ČSAV a předložilo je XXIV. valnému shromáždění členů ČSAV, které se konalo 17. dubna 1968.

V námětech byl vyjádřen souhlas s *Akčním programem KSC*, psalo se o demokratizaci Akademie, nápravách křivd apod. V diskusi se na valném shromáždění hovořilo také o postavení společenských věd a o nepřiměřeném vnějším ideologickém a politickém tlaku, kterému byly vystaveny. Objevovaly i požadavky na výměnu členů prezidia, stejně jako jejich obhajoba. V usnesení se počítalo s tím, že se na nejbližším zasedání valného shromáždění bude hlasovat o setrvání jednotlivých členů prezidia ve funkci. K tomu je třeba poznamenat, že V. Knapp tehdy zastával ve shodě s F. Šormem názor, že by se mělo rozhodovat o prezidiu jako celku, protože v zásadních otázkách prezidium přece rozhodovalo a postupovalo jednotně.¹⁰⁵

Toto valné shromáždění se také mj. usneslo zřídit komisi k prošetření kádrových opatření a pro rehabilitaci, pracovní skupinu pro přípravu *Akčního programu ČSAV* a pod vedením V. Knappa pracovní skupinu pro přípravu přestavby ČSAV. Jejím úkolem bylo připravit návrhy prozatímních Stanov ČSAV, zásad nového zákona o ČSAV a nakonec i nových definitivních Stanov ČSAV. Na zasedání prezidia 26. června 1968 již Knappova pracovní skupina předložila první verzi požadovaných návrhů. Ty byly posléze zaslány členům a pracovníkům ČSAV, aby se o nich v létě 1968 mohlo diskutovat.¹⁰⁶

Do všech diskusí a snah o změny v ČSAV i v celé společnosti však přišel vpád vojsk států Varšavské smlouvy do Československa 21. srpna 1968. Toho dne se hned ráno prezidium sešlo a zveřejnilo svoje prohlášení na podporu Dubčekova vedení KSC, odsoudilo okupaci a zaslalo protest proti ní vedení Akademie věd SSSR. Také v dalších srpnových dnech se prezidium denně scházelo.¹⁰⁷

Na zasedání prezidia 11. září 1968 se projednával dopis od V. Knappa, v němž akademik žádal o uvolnění z funkce člena prezidia, neboť přijal nabídku na půlroční pobyt v Německé spolkové republice jako hostující profesor. Již v akademickém roce 1967/1968 byl hostujícím profesorem na univerzitě v Řezně. Po rozhovoru s F. Šormem však Knapp své rozhodnutí v této nejisté době změnil a nabídku odmítl, svoji rezignaci na členství v prezidiu stáhl a příštího zasedání prezidia už se opět účastnil.¹⁰⁸

Přestože srpnová okupace Československa znamenala začátek konce „obrodného procesu“ ve společnosti a návrat k tužším

poměrům, reformy ještě nějaký čas mohly pokračovat. XXV. valné shromáždění členů ČSAV tak 22. října 1968 schválilo připravený *Akční program ČSAV*, avšak úkol Knappovy komise pro přípravu zákona o ČSAV a prozatímních Stanov ČSAV byl zrušen kvůli federalizaci Československa, která s sebou přinesla také potřebu nového federativního uspořádání ČSAV. Prezidium proto 6. prosince 1968 sestavilo novou komisi pod vedením F. Šorma. V. Knapp byl jedním z jejích členů. Úkolem komise bylo urychleně připravit nové návrhy příslušných zákonů a stanov (zákon a stanovy federální ČSAV a také České akademie věd – ČAV), které po potřebných jednáních schválilo XXVI. valné shromáždění členů ČSAV v květnu 1969. V září tohoto roku bylo však další projednávání akademických zákonů a stanov zásahem ÚV KSČ, nyní již vedeného Gustávem Husákem, zastaveno. V září se také naposledy sešla Přípravná komise České akademie věd, jejímiž členy byli všichni čeští členové prezidia, tedy i V. Knapp. Demokratizace ČSAV definitivně skončila.¹⁰⁹

Pražské jaro v Knappově Ústavu státu a práva ČSAV

Knappův Ústav státu a práva byl svědkem i účastníkem společenského pohybu na konci 60. let. Pracovník ústavu, právní teoretik a reformní komunista Z. Mlynář z vůle ÚV KSČ vytvořil koncem roku 1966 při ÚSP mezioborový výzkumný tým Rozvoj politického systému socialistické společnosti, tzv. Mlynářův tým, který měl velký vědecký i politický význam. Tým svým výzkumem dospěl ke kritice ideologického monopolu KSČ a k přesvědčení o nutnosti politického pluralismu. Ředitel ústavu Knapp však nesouhlasil zcela s myšlenkami, které členové týmu prezentovali. Vedle toho se mu zdálo, alespoň podle pozdějších vzpomínek, že Mlynář kladl větší důraz na politický efekt týmu než na kvalitu lidí, kteří v něm byli. K veřejnému střetu došlo, když na konferenci k 50. výročí VŘSR v říjnu 1967 I. Bystřina z Mlynářova oddělení teorie práva v referátu kritizoval sovětský model socialismu (nedostatky direktivního plánování, nerealizovatelnost rovnosti ve společnosti atd.) a V. Knapp ve svém závěrečném slovu jeho postoje odmítl. Přítomní sovětští delegáti Knappovu reakci vzápětí v osobních rozhovorech ocenili. Bystřinův projev se potom mohl objevit v *Právniku* jen v upravené, zmírněné podobě.¹¹⁰

Řada pracovníků ústavu z Bystřinova oddělení teorie práva a z Mlynářova oddělení pro politickou vědu se veřejně angažovala v období Pražského jara roku 1968. J. Pokštefl a Z. Mlynář zastávali vysoké stranické funkce, M. Lakatoš a I. Bystřina působili aktivně jako publicisté. Sám V. Knapp se stal na jaře 1968 v Národním shromáždění členem předsednictva a předsedou ústavněprávního výboru.¹¹¹

V této době Knapp podle svých pamětí nesouhlasil s útoky proti prezidentovi A. Novotnému, nikdy se prý ke kampani nepřipojil. Novotného znal a byl přesvědčen, že koncem 60. let se upřímně snažil o demokratizaci strany i společnosti. O ikoně reformních komunistů A. Dubčekovi Knapp soudil, že měl sice dobrou vůli, nebyl ale schopen zvládnout náročnou úlohu, kterou měl sehrát.¹¹²

V ÚSP se vyskytly v této vzrušené době i názory, že by Knapp měl opustit ředitelský post. Knapp vzpomínal, že „když roku 1968 pár křiklounů v ústavu i mimo něj mne chtělo z ústavu vyhodit jako konzer-

vativce a zaprodance A. Novotného, jeden z nejaktivnějších radikálů v ústavu se mne ujal a dosvědčil, že jsem se jmenovanými smrtelnými hříchy neprovinil. Takže jsem z místa ředitele vyhozen nebyl a musili to za ně obstarat ti druzí.“¹¹³

Na jaře 1968 Knappovi prý vadil hysterický „hon na konzervy“. Byl toho názoru, že kdo měl nějakou politickou či morální vinu, měl být hnán k politické či morální zodpovědnosti, ale ne připravován o spánek, zahrnován opovržením a doháněn k sebevraždě. Pokud šlo o výzvu *Dva tisíce slov* z června 1968 (jejími iniciátory bylo několik pracovníků ČSAV, vyzývala k hlubším reformám než *Akční program KSČ*), uznával Knapp, že v ní bylo mnoho pravdivého, ale viděl v ní otevřenou výzvu k násilí. Vadilo mu, že podněcovala vášně, což řekl bezprostředně po jejím uveřejnění i v parlamentu. Ani Základní organizace KSČ v ÚSP se k prohlášení *Dva tisíce slov* nepřipojila, i když reformní myšlenky v ÚV KSČ podporovala.¹¹⁴

I v těchto komplikovaných časech navrhl ÚSP ČSAV 19. listopadu 1968 V. Knappa na udělení plakety ČSAV Za zásluhy o vědu a lidstvo. Tato plaketa byla zřízena v roce 1962 a byla nejvyšším vyznamenáním ČSAV.¹¹⁵

Poslancem Národního a Federálního shromáždění (1964–1971)

14. června 1964 byl V. Knapp zvolen poslancem Národního shromáždění za Krnov. K regionu tehdy neměl žádný vztah. Vybu- doval si ho však, a dokonce v pamětech prohlásil, že prací pro Krnovsko strávil „nejužitečnějších a také nejšťastnějších sedm let ži- vota.“ Pravidelně do svého volebního obvodu jezdil a prý měl tamní lidi rád. V Národním shromáždění byl přidělen do ústavněprávního výboru.¹¹⁶ V době Pražského jara 18. dubna 1968 se stal dokonce jeho předsedou. Právě v roce 1968 byl v parlamentu nejaktivnější. Za- tímco v předchozích letech se účastnil rozpravy jednou až třikrát, roku 1968 v rozpravě vystoupil celkem šestkrát.¹¹⁷

V období tzv. Pražského jara se v Národním shromáždění podle Knappa začalo „skutečně jednat a hlasovat, ale zavládl tam totální zmatek a začaly se tam vytvářet frakce.“ Těm se začalo říkat progresivní (nadšeně propagovali demokracii, ale podle Knappa pořádně nevěděli, co to je) a konzervativní (báli se změn). Sám byl prý po- važován spíše za progresivního, věří v pamětech, ale některá jeho vystoupení mu prý přinesla sympatie i některých konzervativních.¹¹⁸

Poté, co se reformní komunista a člen ÚV KSČ Josef Smrkovský stal v dubnu 1968 předsedou Národního shromáždění, zval si prý pravidelně Knappa ke konzultacím. Ten se tak stal jakýmsi jeho stálým poradcem. Knapp hodnotil Smrkovského ve svých vzpomínkách jako člověka čestného a poctivého. Ani on však podle něj, podobně jako Dubček, neměl dostatečné předpoklady pro svou funkci.¹¹⁹

Když byl Knapp jako předseda ústavněprávního výboru Národního shromáždění dotázán 20. dubna 1968 *Večerní Prahou* na to, co po- važuje za nejpotřebnější řešit, odpověděl, že přípravu volebního zákona, rehabilitaci a změnu tiskového zákona.¹²⁰ Ve vzpomínkách později uvedl, že příprava rehabilitačního zákona byla složitá a jeho znění se nepovedlo. Knapp byl sice rozhodně pro vydání tohoto zákona, ale upozorňoval na nedostatky, které se po jeho přijetí pro- jevily. Společně s nevinnými lidmi byla totiž rehabilitována i řada krimi- nálních zločinců.¹²¹

Výraznou roli v parlamentu sehrál V. Knapp při jednáních o ústavním zákonu o československé federaci, přijatém v říjnu 1968. Ústavně-

právní výbor, jemuž předsedal, totiž „prováděl vlastní legislativní dovršení osnovy zákona.“ Tomu samozřejmě předcházela diskuse mezi právními vědci, stoupenci těsnějšího nebo volnějšího uspořádání federace, kteří své názory mj. publikovali v časopisu *Právník*. O koncepci zákona jednala komise Národního shromáždění, mezi jejímiž členy byl jak Knapp, tak také místopředseda vlády G. Husák. Právě s ním se Knapp v koncepci československé federace názorově často rozcházel. Zatímco Husák považoval za primární suverenitu republik a od ní odvozoval suverenitu federace, Knapp měl názor opačný. Protože se v řadě bodů střetali, domníval se Knapp, že Husák nezapomněl a později mu to vrátil. Na plenárním zasedání obou sněmoven Federálního shromáždění Knapp zákon uváděl jako společný zpravodaj obou sněmoven. Svoje úspěšné vystoupení shrnul: „Zpráva byla přijata blahovonně tehdejším tzv. progresivním křídlem parlamentu, byla ale se sympatií přijata i krajní levicí.“¹²² Byla to Knappova poslední účast v legislativě. Další zákony již osobně nepřipravoval, jen býval někdy poradcem legislativních úředníků.

Po federalizaci Československa roku 1969 se stal poslancem Sněmovny lidu Federálního shromáždění za stejný volební obvod. Od ledna do října 1969 byl členem předsednictva Federálního shromáždění. Za normalizace se parlamentní funkce i poslaneckého mandátu sám vzdal (na funkci předsedy ústavněprávního výboru rezignoval v březnu 1971, na funkci poslance v červenci téhož roku).¹²³

Počátky normalizace v ČSAV

Po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968, po jejich „bratrské internacionální pomoci“, se vzedmula vlna protestů a demonstrací. Základní organizace KSC v Knappově ÚSP ČSAV vyjádřila nesouhlas se vstupem vojsk do republiky a sepsala v tomto smyslu dvě rezoluce.¹²⁴ Demokratizační proces ve společnosti sice ještě v následujících měsících pokračoval, postupně však byly reformní myšlenky potlačovány. Zásadní obrat v politickém vývoji nastal na zasedání ÚV KSC 17. dubna 1969, kde A. Dubček rezignoval na funkci prvního tajemníka ÚV KSC a nahradil ho G. Husák. ÚV KSC následně v květnu schválilo tzv. normalizaci neboli konsolidaci poměrů, tedy program návratu ke stavu před Pražským jarem. Touto dobou začali normalizátoři také vyvíjet přímý tlak na Šormovo vedení Akademie. To se ještě snažilo udržovat v ČSAV demokratizační kurz, nakonec se však předseda Akademie F. Šorm rozhodl v říjnu roku 1969 rezignovat a úřadujícím místopředsedou a zanedlouho normalizačním předsedou Akademie se stal akademik Jaroslav Kožešník¹²⁵. S jeho nástupem začala v ČSAV normalizace probíhat naplno, což brzy přineslo nejen personální změny ve vedení ústavů, ale i četné reorganizace pracovišť.¹²⁶

Projevem podléhání normalizačnímu tlaku a změny atmosféry v Akademii byl např. V. Knappem podepsaný dopis pracovníků ÚSP úřadujícímu místopředsedovi ČSAV J. Kožešníkovi z 24. října 1969, v němž mu vyjádřili podporu a sdělili mu, že jsou odhodláni dát svou vědeckou i politickou činnost do služeb uskutečňování usnesení protireformního pléna ÚV KSC ze září 1969. Navíc ještě dodali, že na poradě ředitelů ústavů státu a práva evropských socialistických zemí v lednu 1970 v Praze uctí vědeckou rozpravou i památku 100. výročí narození V. I. Lenina. Část tohoto dopisu byla otištěna v *Rudém právu* 16. prosince 1969.¹²⁷

Knappovo postavení se i přes přizpůsobování se měnící se situaci dostávalo do ohrožení. Stejně jako ostatní byl prověřován a hodnocen a musel bojovat o zachování pozic. Tak ho např. při léčebném pobytu v Karlových Varech nepříjemně zaskočila zpráva o tom, že jeho jméno zaznělo v rozhlasové glose 9. a 10. listopadu 1969 „v souvislosti

s domnělým pravicovým právníckým klanem“. Příčinou měla být jeho činnost v Národním shromáždění. Knapp cítil, že se musí ohradit, a proto se obrátil dopisem na předsedu poslaneckého klubu KSČ ve Federálním shromáždění Oldřicha Voleníka a na vedoucího oddělení státních orgánů ÚV KSČ Vladimíra Vedru. Oba požádal o setkání, až se vrátí do Prahy. V dopisech zdůrazňoval, že nedávno byla v předsednictvu ÚV KSČ i v poslaneckém klubu KSČ ve Federálním shromáždění hodnocena jeho činnost v Národním i ve Federálním shromáždění a výsledkem bylo rozhodnutí, že může zůstat předsedou ústavněprávního výboru Sněmovny lidu Federálního shromáždění. O svých krocích Knapp neprodleně písemně informoval úřadujícího místopředsedu ČSAV J. Kožešníka.¹²⁸ Jak již víme, funkce ve výboru i poslaneckého mandátu se Knapp sám vzdal roku 1971.

Jako členu prezidia zodpovědnému za společenskovední ústavy uložil J. Kožešník 21. listopadu 1969 V. Knappovi, aby zanesl dopis ředitelům příslušných pracovišť, kde budou požádáni o předložení seznamů všech publikací zveřejněných v období od ledna 1968 do května 1969. Tento krok měl posloužit k zahájení ofenzivy proti společenskovedním ústavům.¹²⁹

Funkční období prezidia, jehož byl Knapp členem, mělo končit 26. listopadu 1969. Usnesením předsednictva ÚV KSČ a vlády ČSSR však bylo funkční období prodlouženo do přijetí nových zákonů o ČSAV a ČAV. Tři členové ovšem museli prezidium opustit a historik Josef Macek se členství vzdal sám (rezignoval i na vedení Historického ústavu). Knapp v prezidiu zůstal, a tak se za Kožešníkova vedení účastnil prvních normalizačních kroků tohoto orgánu. Nejdříve šlo o přijetí stanoviska k dosavadní činnosti a dále o zcela přelomový krok, jakým bylo odvolání usnesení a prohlášení z 21.–28. srpna 1968. Kromě toho prezidium zbavilo signatáře manifestu *Dva tisíce slov* všech vedoucích funkcí. Také schválilo výrazné reorganizační zásahy do společenskovedních ústavů, tedy do Knappovy vědní oblasti. Prezidium zrušilo Politologický ústav, Historický ústav přetvořilo na Ústav československých a světových dějin, nově vytvořilo Ústav pro filozofii a sociologii, kam byly zahrnuty zbytky Filozofického a Sociologického ústavu a Kabinetu teorie a metodologie vědy. Knapp byl ve své funkci také ještě účasten personální obměny vědeckého kolegia historie a kolegia filozofie a sociologie, jejímž

smyslem bylo vytvořit kolektivy vhodných osobností, jimž případně úkol normalizovat příslušná pracoviště.¹³⁰

Poté, co byla vytvořena novela zákona o ČSAV, která měla dát právní rámec normalizaci, mohly začít v ČSAV personální čistky. Tehdy také nastal čas pro výměnu prezidia. V květnu 1970 projednalo předsednictvo ÚV KSČ návrh na složení nového prezidia ČSAV, jež potom bezvýhradně a horlivě provádělo rozhodnutí ÚV KSČ. V tomto novém normalizačním prezidiu již nebyl pro V. Knappa místo. Nadále však zůstával ředitelem ÚSP. Když byla totiž k 30. červnu 1970 odvolána vedení vědeckých kolegií i ředitelé ústavů, patřil V. Knapp k těm ředitelům, kteří byli potom opět funkcí pověřeni.¹³¹ Bylo to v době, kdy z politických důvodů opustila i jeho přičiněním ústav řada pracovníků a nezůstal zde nikdo z výrazných osobností z oddělení teorie práva a oddělení pro politickou vědu. Do konce roku 1970 odsud odešlo celkem 11 pracovníků, z nichž čtyři emigrovali.¹³²

V celé společnosti již tehdy probíhala povinná sebekritika, přehodnocování a odvolávání názorů a postojů z doby Pražského jara. Nevyhnul se tomu ani V. Knapp. Ve svém *Zhodnocení vlastní publikační činnosti za léta 1966–1971* z normalizačních pozic sebekriticky komentoval svoje publikace a svá vystoupení z tohoto období. Na svoji obhajobu uváděl, že v době „prudkého vzestupu revizionistických teorií v čs. vědě o státu a právu“ se vyjádřil jako jeden z mála polemicky proti Mlynářovým, Šamalíkovým, Lakatošovým, Bystřinovým a Kosíkovým názorům. To také považoval za důvod, proč Lakatoš na jaře 1968 požadoval jeho odstoupení ze všech funkcí. Knapp také připomněl svoje vystoupení proti Bystřinovu antisovětskému projevu na konferenci k 50. výročí VŘSR. Za nedostatek své tehdejší činnosti označil nedostatečnou marxistickou bojovnost svých uvedených polemik. Přiznával dokonce i některé politické omyly „poplatné revizionistické a pravicově-oportunistické atmosféře té doby“. Za nejvážnější z omylů označil svoje vyjádření ve *Večerní Praze* z 20. dubna 1968, kde mluvil o potřebě přípravy volebního zákona, rehabilitací a tiskového zákona. Závěrem zdůraznil, že ve svých politických článcích měl vždy na paměti nezbytnost vedoucí úlohy strany, jako např. v *Rudém právu* ze 4. února 1969, kde hovořil o volebních zákonech, a že vyjadřoval i vztah přátelství a úcty k Sovětskému svazu.¹³³

Podobnými kroky se Knapp snažil zachránit svoji kariéru a postavení. První vlnu čistek v ČSAV sice ve funkci ředitele ÚSP ČSAV přeštal, nakonec byl však funkce 31. ledna 1973 zbaven. V ústavu ovšem zůstal jako vědecký pracovník. Novým ředitelem byl po něm až do 31. ledna 1979 Zdeněk Češka.

O tom, jak bylo na Knappa v 70. letech vyššími místy pohlíženo, svědčí obsáhlý dokument s názvem *Vývoj, současný stav a úkoly společenských věd v ČSSR*, projednávaný předsednictvem ÚV KSČ v květnu 1974. Spis vznikl spoluprací týmu pracovníků z ÚV KSČ, ČSAV, z Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ a dalších institucí. „Pravicoví exponenti a revizionisté“ v Akademii zde již nejsou konkrétně jmenováni, jsou uvedena jen tři jména nejhorších viníků, a sice bývalých členů prezidia J. Macka, F. Šorma a V. Knappa.¹³⁴ Tím, že normalizátoři zařadili V. Knappa v této souvislosti do takové společnosti, nedali jeho činnosti z dnešního pohledu vůbec špatné hodnocení.

Jako vědecký pracovník ÚSP mohl Knapp ve své odborné práci pokračovat. Z jeho knižních publikací je třeba jmenovat knihu *Velké právní systémy* z roku 1972, *Úvod do vědecké práce. Vědecká propedeutika* z roku 1981 či s Alešem Gerlochem napsanou *Logiku v právním myšlení* z roku 1983 a s tímtéž spoluautorem ještě *Příručku ke studiu právní logiky*, vydanou v roce 1988.¹³⁵ Neustaly zcela ani Knappovy kontakty se zahraničím, i když byly v celé Akademii velmi omezovány a orientovány na státy socialistického bloku. Uveďme například, že v roce 1981 byl hostujícím profesorem na univerzitě Sorbonne-Panthéon v Paříži (působil zde již v akademickém roce 1966/1967). Univerzita v Montpellier mu na začátku 80. let udělila čestný doktorát.¹³⁶

Zůstával také autoritou pro celou oblast humanitních věd. Proto ho v lednu 1986 oslovil ředitel Orientálního ústavu ČSAV Jaroslav Cesar s návrhem, aby se stal členem nově vznikající československé komise Evropského koordinačního střediska pro výzkum a dokumentaci ve společenských vědách (European coordination centre for research and documentation in social sciences). Středisko se sídlem ve Vídni vzniklo z iniciativy UNESCO v roce 1963. Jeho záměrem bylo starat se o rozvoj spolupráce ve společenských vědách mezi evropskými zeměmi. Sám J. Cesar byl členem rady ředitelů tohoto střediska.

Knapp jeho nabídku přijal.¹³⁷ Paradoxně to byl potom právě on, kdo v červenci roku 1990, nedlouho po pádu komunistického režimu v Československu, Cesarovi oznamoval, že nebude v ředitelské radě pokračovat. Končilo totiž jeho funkční období a ředitel střediska prý považoval za „praktické“, a Knapp prý jeho názor sdílel, aby se místo Cesara nadále ředitelské rady účastnil známý historik a někdejší disident Vilém Prečan.¹³⁸

Epilog – Návrat do vedení Akademie (1990–1992)

Politické změny v Československu, které nastaly po listopadu 1989 a vedly k pádu komunistického režimu, znamenaly pro V. Knappa návrat do středu dění a také do řídicích funkcí v Akademii. Když se bezprostředně po listopadových událostech v Akademii utvořila tzv. konzultační skupina, jako protiváha dosavadního vedení ČSAV, patřil do ní Knapp spolu s dalšími vědci, jejichž jména byla spojena s Pražským jarem (Miroslav Katětov, Otto Wichterle či Josef Macek). Začátkem prosince odstoupil předseda Akademie Josef Říman i prezidium. Následně vznikla 12. prosince Komora volených zástupců pracovišť ČSAV, která se začala podílet na řízení Akademie.¹³⁹

Na mimořádném valném shromáždění členů ČSAV 21. prosince 1989 byl potom V. Knapp navržen do nového prezidia ČSAV a také do Komise pro přípravu nové právní úpravy Akademie.¹⁴⁰ O půl roku později, 27. června 1990, zvolilo Knappa do prezidia také LIV. valné shromáždění ČSAV. Vedle toho byl Knapp rovněž členem Výboru prezidia pro řízení pracovišť ČSAV. Do konce roku 1992 byl místopředsedou ČSAV. Prezidium, jehož byl Knapp členem, zaniklo spolu s ČSAV 31. prosince 1992, což je zároveň datum vzniku Akademie věd ČR. Knappův mandát v prezidiu byl ještě kvůli zajištění kontinuity prodloužen na nezbytnou dobu do 25. února 1993, kdy Akademický sněm zvolil první Akademickou radu AV ČR.

Přípravy nových zákonů vztahujících se k ČSAV, na nichž se Knapp okrajově podílel, měly první výsledky v květnu 1990. Tehdy totiž došlo k novelizaci zákona o ČSAV (č. 54/1963 Sb.), provedené zákonem č. 164/1990 Sb. Tato tzv. malá novela zakotvila ty nejnutnější změny, ale dále se mělo pracovat na zcela novém zákonu o ČSAV. O tomto záměru Knapp v červenci 1990 informoval místopředsedu vlády P. Rychetského a v září tohoto roku obeslal členy pracovní skupiny pro zpracování návrhu zákona o ČSAV, aby se zúčastnili prvního zasedání. Zákon ČNR o Akademii věd, č. 283/1992 Sb., byl potom přijat 6. května 1992.¹⁴¹

V. Knapp se účastnil také rehabilitací pracovníků postižených normalizací, které byly zahájeny již v prosinci 1989. Po mimořádném zasedání prezidia 6. prosince byli vyzváni ředitelé pracovišť, aby ustavili rehabilitační komise a shromažďovali potřebné podklady.¹⁴² Na

základě toho jmenoval 15. prosince 1989 ředitel ÚSP Josef Blahož V. Knappa po dohodě se zástupci Občanského fóra členem rehabilitační komise ústavu. Komise se měla zabývat rehabilitací pracovníků, kteří z politických důvodů odešli z ústavu po roce 1968 a zvážit, zda by bylo vhodné, aby se někteří z nich do ústavu vrátili.¹⁴³ Že se V. Knapp ujal vedení této komise, bylo vzhledem k jeho autoritě v ústavu zcela přirozené.¹⁴⁴

Samotného V. Knappa oslovila 27. února 1990 Ústřední komise ČSAV pro nápravu křivd, jejímž úkolem bylo zabývat se důsledky činnosti prověřkových komisí po roce 1968. Komise prý zjistila, že i Knapp byl činností těchto komisí postižen a ujistila ho o tom, že učiní vše pro to, aby se mu postupně dostalo plné satisfakce.¹⁴⁵

V. Knapp se tedy rychle vrátil do funkcí a byl opět velmi vytížený, a to i prací v Ústavu státu a práva. V první polovině roku 1990 totiž prošel výběrovým řízením a znovu stanul v čele ústavu, který pak vedl až do roku 1994. Poté byl opět vědeckým pracovníkem ústavu.

Po svém nástupu do funkce ředitele ÚSP jmenoval V. Knapp po projednání ve vědecké radě ústavu nové vedení a také rozhodl o změně organizace ústavu a jeho členění na oddělení. Nově měly v ústavu existovat čtyři úseky, a sice pro mezinárodní právo, veřejné právo, soukromé právo a pro teorii státu a práva. Posledně jmenovaný úsek měl řídit M. Lakatoš, který patřil k rehabilitovaným pracovníkům a vrátil se do ústavu (kvůli svému angažování v době Pražského jara byl nucen roku 1970 z ústavu odejít). V čele úseku mezinárodního práva stál rovněž rehabilitovaný Pavel Kalenský, jenž sice z ústavu odejít za normalizace nemusel, byl však postižen omezováním v odborné práci.¹⁴⁶

V. Knapp byl i v pokročilém věku, vždyť v roce 1993 se dožil 80 let, ve vědeckém životě velmi aktivní. Měl také řadu mimoakademických aktivit. V roce 1991 byl členem legislativní rady federální vlády. Vedle toho byl také spoluautorem rozsáhlé novely občanského zákoníku z roku 1991 (z. č. 509/1991 Sb.). Jako profesor působil na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni, a to od jejího založení v roce 1993 až do své smrti v roce 1996.

Ještě i v 90. letech velmi často cestoval a využíval svých bohatých kontaktů v zahraničí. Jezdil do Švýcarska, Řecka, Bulharska, Ra-

kouska, Francie, Německa, Portugalska, Jižní Afriky, USA či Kanady. Jeho korespondence ukazuje na čilé kontakty se zahraničními vědci. Dojednával s nimi vzájemné návštěvy a doporučoval jim kolegy ke studijním pobytům.¹⁴⁷

Na počátku 90. let pokračovalo jeho členství v mezinárodních právnických organizacích, mj. v Académie internationale de droit comparé v Paříži, do konce roku 1993 byl členem výkonného výboru Association internationale de droit comparé v Paříži, v letech 1989–1993 členem výkonného výboru Academia Europaea v Londýně, členem Deutsche Gesellschaft für Rechtsvergleichung a Deutsche Gesellschaft für Gesetzgebung ve Spolkové republice Německo.¹⁴⁸ Na počátku 90. let byl zvolen místopředsedou nově založené British-Czechoslovak Law Association a od 1. ledna 1990 byl členem výboru Association internationale des sciences juridiques v Paříži.¹⁴⁹

V tomto období napsal řadu článků, recenzí i posudků. Také však vydával knižní publikace. Je třeba jmenovat jeho *Teorii práva* z roku 1994, rozšířenou ještě v roce 1995, spoluautorství dvousvazkové učebnice *Občanské právo hmotné*, vydané roku 1995, a monografii *Velké právní systémy*, s podtitulem *Úvod do srovnávací právní vědy*, která vyšla v roce 1996, kdy V. Knapp zemřel.¹⁵⁰

Závěr

Významný český právní vědec Viktor Knapp měl vynikající vzdělání, velké odborné i organizační schopnosti a ambice, které ho předurčovaly k úspěšné kariéře. Jeho start zbrzdila nacistická okupace. Hned po ní však zvolil členství v KSC a ukázalo se, že byl na té správné straně, a tak mohl beze zbytku využívat všech příležitostí. Nejprve jako vysoký státní úředník, brzy však také jako vysokoškolský učitel a pracovník ČSAV. Patřil k mladým, nadějným a politicky správně orientovaným „kádrům“, které poúnorovému režimu pomáhaly udat vědě žádoucí směr, tj. směr ke službě politickým cílům. Knapp svou intenzivní práci pomáhal režim budovat na všech frontách, kde ho bylo možno využít – ve vzdělávání právníků, prostřednictvím publikační činnosti, reprezentací československé vědy v zahraničí, účasti v legislativě, organizační činnosti v ČSAV i poslaneckou funkcí v Národním shromáždění. Tak, jak bylo obvyklé, byl jako jeden ze spolehlivých pracovníků přetížen funkcemi a úkoly.

S komunistickým režimem byl Knapp svou prací spojen v dobrém i zlém. Za temnou kapitolu jeho kariéry je třeba považovat jeho angažmá v Kanceláři prezidenta republiky. Bez ohledu na jeho skutečné tehdejší vnitřní přesvědčení či svědomí zůstává faktem, že neobstál v morálně složitě situaci, kdy musel konfrontovat svoje klasické prvo-republikové vzdělání s realitou deformací práva v inscenovaných politických procesech.

Zcela jistě zůstává V. Knapp významnou osobností, která formovala celé generace právníků, ať již svou pedagogickou činností, nebo svými odbornými pracemi, jimiž se Knapp podílel na konstituování několika právních oborů. Navzdory tomu, že valná část jeho díla je již překonaná, protože byla prodchnuta komunistickým uvažováním, významné místo ve vývoji právní vědy mu dějiny práva nebudou moci upřít.

Obzvláště výraznou stopu zanechal V. Knapp v ČSAV. Ostatně pomáhal organizovat i založení této instituce a patřil k prvním členům korespondentům ČSAV. Zasedl v bezpočtu akademických komisí, byl spoluautorem zákona o ČSAV i Stanov ČSAV. Zásadním způsobem spoluvytvářel podmínky pro rozvoj právní vědy v Akademii, a to jako

sekretář VII. sekce ekonomie a práva, jako předseda vědeckého kolegia věd o státu a právu, a zejména jako dlouholetý ředitel ÚSP.

V. Knapp se v letech 1963–1970 jako člen prezidia ČSAV podílel bezprostředně na řízení ČSAV, přičemž měl na starosti společenskovidecké pracoviště. Pro ČSAV udělal velký kus mnohaleté každodenní organizační práce. Ve funkci člena prezidia a ředitele ÚSP prožíval Knapp dramatické změny, kterými československá věda i společnost procházely na konci 60. let. Právě v jím vedeném ÚSP působila řada reformních komunistů, v čele se Z. Mlynářem. V. Knapp jim byl svým umírněným způsobem sice nakloněn, ale přece jen nebyl tak radikální, aby s nimi zcela souhlasil. Dokonce se s reformistickými pracovníky dostával do otevřených střetů.

Po srpnové okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy roku 1968 V. Knapp v Šormově prezidiu pokračoval a snažil se spolu s ostatními hájit reformní kurz, ale setrval i v prodlouženém funkčním období prezidia do začátku roku 1970, již pod vedením J. Kožešníka. Stejně jako celé prezidium tehdy začal ustupovat normalizačnímu nátlaku a s ostatními hlasoval pro první normalizační zásahy v Akademii.

Stejně jako ostatní pracovníci ČSAV, kteří chtěli i za normalizace v Akademii zůstat, se Knapp distancoval od svých názorů a postojů z doby Pražského jara. Přesto byl nakonec zbaven funkce ředitele ÚSP. Dál však v ústavu zůstal a jeho vědecká práce nebyla přerušena. Po pádu komunistického režimu v listopadu 1989 se do prezidia i do vedení ústavu vrátil, přednášel a často cestoval.

Knappova profesionální kariéra byla velmi úspěšná, spadá však do takové doby, že k líčení všech jeho zásluh o obor i o Akademii věd bude vždy třeba dodávat nějaké „ale“, vysvětlovat dobový kontext a uvažovat, zda vždy věřil tomu, čemu sloužil.

Summary

This study deals with the influential Czech scholar of law, Viktor Knapp (1913–1996). V. Knapp received an outstanding education and became an expert with great administrative abilities and ambitions. Being a member of the Communist Party enabled him to derive benefit from varied career opportunities, especially after the Communist take-over in February 1948. First, he was employed as a high civil servant, soon after as a university teacher and as an employee of the Czechoslovak Academy of Sciences. Knapp became one of the young experts who helped the régime to direct the science towards serving their political goals. With his vigorous work, Knapp supported building the régime in all the branches in which they could make use of his abilities, for example in the education of lawyers, in the representation of the Czechoslovak science abroad, through his publications, through his involvement in legislature, taking part in organizing in the Czechoslovak Academy of Sciences and becoming the deputy of the National Assembly.

A dark chapter of his career was his employment in the President's Office. Regardless his true personal conviction or conscience at that time, the fact is that he didn't hold his ground in a morally intricate situation in which he had to confront his traditional education from the First Republic with the reality of the distorted law in staged political trials.

Undoubtedly, V. Knapp was an important figure shaping whole generations of lawyers. He partook in constituting of several branches of law. He was involved especially in civil law but also in law philosophy, law informatics and comparative law. Despite the fact that the predominant part of his work has been outdated since it was imbued with communist thinking, the law history will not be able to deny Knapp's key role in the development of law.

V. Knapp played a particularly important role in the Czechoslovak Academy of Sciences. He contributed to the establishment of this institution and became one of the first corresponding members of the Czechoslovak Academy of Sciences. Knapp was a long-time head of the Institute of State and Law, moreover, he was a member of the

Czechoslovak Academy of Sciences' presidium in 1963–1970. Many reforming communists functioned in the Institute of State and Law while it was under his leadership, the list might be led by Z. Mlynář. Even after the occupation of the Czechoslovakia by the Warsaw Pact army forces in August 1968, V. Knapp kept not only working in the presidium and cooperating with others in advocating the reform course but he also persisted in a prolonged mandate in the presidium till the beginning of 1970. The same way as the rest of the presidium at that time, he started to recede to the normalization pressure and, as well as the others, he voted for the first normalization interventions in the Czechoslovak Academy of Sciences.

The same way as other employees of the Czechoslovak Academy of Sciences who wanted to keep their positions even during normalization, even Knapp disavowed his opinions and attitudes from the time of Prague Spring. In spite of all said and done, he was stripped of his position as the head of the Institute of State and Law. Nevertheless, Knapp remained in the Czechoslovak Academy of Sciences and his scientific work was never suspended. After the fall of the Communist régime in November 1989, Knapp was reinstated in the leadership of the Czechoslovak Academy of Sciences, he lectured and often travelled.

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek (ABS) – svazek V. Knapp (krycí název „Melánie“, archivní číslo 12515 MV), fond Studijní ústav MV.

Archiv Univerzity Karlovy – fond Matriky Univerzity Karlovy. Dostupné z: <<http://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1406262209417789/477/?lang=cs>>.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR (MÚA AV ČR) – fond Knapp Viktor, Ústav státu a práva, Procházka Vladimír I, Hobza Antonín, Vědecké kolegium historie ČSAV, Sekretariát místopředsedy ČSAV akademika Jaroslava Kožešníka 1962–1969, Reportáže ČSAV a AV ČR.

On-line knihovna

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna:

<<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/jmenny/ka.htm>>,

<<http://www.psp.cz/eknih/1969fs/rejstrik/jmenny/sl/k.htm>>.

Literatura

BARVÍKOVÁ, Hana (ed.). *Věda v Československu v letech 1953–1963*. Práce z dějin vědy. Svazek 1. Praha: Arenga, 2000.

BERAN, Jiří. Perspektivy a dobová i dějinná omezení Československé akademie věd v období jejího vzniku. In: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Věda v Československu 1945–1953*. Praha 1999, s. 121–137.

BYSTRŮNA, Ivan. Vznik ekonomického systému státu v Říjnu a po Říjnu (Idea, projekt a realita). *Právník*. 1967, roč. 106, s. 904–921.

GARCIA DEL SOLAR, Lucio. *European coordination centre for research and documentation in social sciences*. Geneva, 1971. Dostupné z:

<https://www.unjju.org/en/reports-notes/JIU%20Products/JIU_REP_71_13_English.pdf>.

GERLOCH, Aleš (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014.

HAVRÁNEK, Jan. Stav a proměny vysokých škol 1945–1953. In: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Věda v Československu 1945–1953*. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 1999, s. 15–19.

HRADECKÁ, Vladimíra. KSČ a tzv. studijní prověrky na pražských vysokých školách. In: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Věda v Československu 1945–1953*. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 1999, s. 275–286.

IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2008.

JINDRA, Jiří. František Šorm – závěr politické kariéry. In: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Česká věda a Pražské jaro (1963–1970)*. Práce z dějin vědy. Svazek 2. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 2001, s. 135–157.

KAPLAN, Karel. *Největší politický proces M. Horáková a spol.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995.

KNAPP, Viktor. *Proměny času*. Praha: Prospektrum, 1998.

KOBER, Jan. Německá civilistika / německé civilistiky a Viktor Knapp (náčrt vzájemných styků do počátků 70. let). In: Aleš Gerloch (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 242–260.

KOSTLÁN, Antonín (ed.). *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. Práce z dějin vědy. Svazek 4. Praha: Arenga 2002.

KOSTLÁN, Antonín. 17. listopad 1989 a Československá akademie věd. *Akademický bulletin*. Listopad 2009. Dostupné z: <<http://abicko.avcr.cz/2009/11/03/>>.

KREJČOVÁ, Helena – HYNDRÁKOVÁ, Anna – SVOBODOVÁ, Jana. *Židé v Protektorátu. Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942*. Praha: ÚSD AV ČR, 1997.

LITSCH, Karel. Proměny právního studia 1945–1989. In: Karel Malý – Ladislav Soukup (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 84–111.

LOJEK, Antonín. Studentská léta Viktora Knappa na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. In: Aleš Gerloch (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo*

v *proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 625–630.

MARŠÁLEK, Pavel. Proměny české právní vědy 1945–1989. In: Karel Malý – Ladislav Soukup (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 29–58.

MICÁNKOVÁ, Monika. *Literární tvorba Hany Bořkovcové*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. Brno, 2010, s. 8. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/201809/pedf_m/>.

MÍŠKOVÁ, Alena – FRANC, Martin – KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích*. Praha: Academia, 2010.

MÍŠKOVÁ, Alena – BARVÍKOVÁ, Hana – ŠMIDÁK, Miroslav. *Československá akademie věd 1969–1972. Restaurace komunistické moci ve vědě*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998.

MÍŠKOVÁ, Alena. Proces tzv. normalizace v Československé akademii věd (1969–1974). In: Antonín Kostlán (ed.). *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. Práce z dějin vědy. Svazek 4. Praha: Arenga 2002, s. 149–167.

MLYNÁŘ, Zdeněk. *Mráz přichází z Kremli*. Praha: Mladá fronta, 1990.

NĚMEČEK, Tomáš – RYCHETSKÝ, Pavel. *Diskrétní zóna*. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-58367770-t-nemecek-p-rychetsky-diskretni-zona>>.

SCHWIPPEL, Jindřich – ŠMIDÁK, Miroslav. *Vládní komise pro vybudování Československé akademie věd. Inventář*. Praha: Ústřední archiv Československé akademie věd, 1976.

SVOBODA, Karel. O nové organizaci Československé akademie věd. *Právník*. 1962, roč. 101, s. 422–425.

ŠMIDÁK, Miroslav. *Institucionální vývoj Československé akademie věd v letech 1960–1969 očima jednoho z přímých aktérů*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011.

ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa – KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Sto českých vědců v exilu. Encyklopedie významných vědců z řad pracovníků Československé akademie věd v emigraci*. Praha: Academia, 2011.

Tři otázky akademiku V. Knappovi o zákonech a zákonodárství. *Rudé právo*. 4. 2. 1969, roč. 49, č. 29, s. 1.

VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968*. Praha: Mladá fronta, 1990.

VANĚČEK, Václav. K otázce konstituování prvních pracovišť ČSAV. *Archivní zprávy ČSAV*. 1981, roč. 13, s. 8.

WINTR, Jan. Parlamentní působení Viktora Knappa. In: Aleš Gerloch (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 641–654.

Zamýšlejí se nad vlastními postoji. *Rudé právo*. 16. 12. 1969, roč. 50, č. 295, s. 2.

Zpráva o plenárním zasedání VII. sekce ČSAV ze dne 13. a 14. dubna 1954. *Právník*. 1954, roč. 93, s. 326–340.

ZYLINSKÁ, Blanka – SVOBODNÝ, Petr (eds.). *Česká věda a Pražské jaro (1963–1970)*. Práce z dějin vědy. Svazek 2. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 2001.

ZYLINSKÁ, Blanka – SVOBODNÝ, Petr (eds.). *Věda v Československu 1945–1953*. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 1999.

ŽÁČKOVÁ, Zdena. K vývoji Ústavu státu a práva ČSAV v letech 1955–1973 (S dodatkem o období let 1974–2002). *Právník*. 2006, roč. 145, č. 1, s. 87–115;

Životní jubileum akademika Viktora Knappa. *Právník*. 1983, roč. 122, č. 12, s. 1139–41.

Životní jubileum Viktora Knappa. *Právník*. 1993, roč. 132, č. 12, s. 975–976.

Poznámky:

- ¹ Konference se konala 12.–14. 12. 2013 v Praze, pořádala ji Právnická fakulta UK a Ústav státu a práva AV ČR. Vyšel sborník příspěvků: Aleš Gerloch (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014.
- ² NĚMEČEK, Tomáš – RYCHETSKÝ, Pavel. *Diskrétní zóna*. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-58367770-t-nemecek-p-rychetsky-diskretni-zona>>.
- ³ Starší literaturu o dějinách ČSAV shrnuje MÍŠKOVÁ, Alena – BARVÍKOVÁ, Hana – ŠMIDÁK, Miroslav. *Československá akademie věd 1969–1972. Restaurace komunistické moci ve vědě*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 6–10. Dále viz sborníky z cyklu konferencí Česká věda ve 20. století: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Věda v Československu 1945–1953*. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 1999; Hana Barvíková (ed.). *Věda v Československu v letech 1953–1963*. Práce z dějin vědy. Svazek 1. Praha: Arenga, 2000; Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Česká věda a Pražské jaro (1963–1970)*. Práce z dějin vědy. Svazek 2. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 2001. Dále viz Alena Míšková – Martin Franc – Antonín Kostlán (eds.). *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích*. Praha: Academia, 2010.
- ⁴ ŽÁČKOVÁ, Zdena. K vývoji Ústavu státu a práva ČSAV v letech 1955–1973 (S dodatkem o období let 1974–2002). *Právník*. 2006, roč. 145, č. 1, s. 87–115; ŠMIDÁK, Miroslav. *Institucionální vývoj Československé akademie věd v letech 1960–1969 očima jednoho z přímých aktérů*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011.
- ⁵ MARŠÁLEK, Pavel. Proměny české právní vědy 1945–1989. In: Karel Malý – Ladislav Soukup (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 29–58.
- ⁶ KNAPP, Viktor. *Proměny času*. Praha: Prospektrum, 1998.
- ⁷ Údaje o rodičích viz Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 9, Matrika doktorů Univerzity Karlovy IX, folio 4372. Dostupné z: <<http://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1406262209417789/>>

- 477/?lang=cs>. Dále viz ABS (Archiv bezpečnostních složek), svazek Viktor Knapp, archivní č. 12515 MV, krycí jméno Melánie, zpráva agenta Josefa z 18. 4. 1955, s. 88–89. Knappův životopis viz MÚA AV ČR, AAV, fond Vědecké kolegium historie ČSAV, karton 1, sig. 22, inv. č. 4, 1962–1969, Návrhy na volby nových členů ČSAV – doporučení prezidiu ČSAV, posudek na Viktora Knappa od akademika Ladislava Štolla; MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data.
- ⁸ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 13, 35.
- ⁹ Tamtéž, s. 35. O průběhu Knappova studia a zapsaných předmětech viz LOJEK, Antonín. Studentská léta Viktora Knappa na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. In: Aleš Gerloch (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 625–630.
- ¹⁰ Tamtéž, s. 39, 49.
- ¹¹ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 9, Matrika doktorů Univerzity Karlovy IX, folio 4372. Dostupné z: <<http://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1406262209417789/477/?lang=cs>>. MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data.
- ¹² MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data; KNAPP, V. *Proměny času*, s. 36.
- ¹³ MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data; KNAPP, V. *Proměny času*, s. 72.
- ¹⁴ Tamtéž.
- ¹⁵ ABS, fond Studijní ústav MV, archivní č. Z-6-374, zpráva náčelníka 6. oddělení I. zvl. odboru MV III. správě MV z 30. 6. 1962, s. 85–86.
- ¹⁶ ABS, svazek Viktor Knapp, archivní č. 12515 MV, krycí jméno Melánie, zpráva agenta Josefa z 18. 4. 1955, s. 88–89.
- ¹⁷ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 7. MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data.

- ¹⁸ Informaci o Knappově pracovním zařazení v Židovské náboženské obci (dále ŽNO), tehdy již s názvem Židovská rada starších, poskytlo Židovské muzeum v Praze z kartotéky zaměstnanců ŽNO. Pavel Rychetský v knižním rozhovoru uvedl, že V. Knapp se v ŽNO snad i podílel na sestavování transportů. NĚMEČEK, T. – RYCHETSKÝ, P. *Diskrétní zóna*, viz pozn. 2. Tuto informaci však kartotéka obce nepotvrdila, je s největší pravděpodobností mylná. Najdeme ji ovšem ve spisu Státní bezpečnosti. Viz ABS, archivní č. 305-413-6, zpráva náčelníka oddělení 312 III. správy MV z 1. 3. 1954. O ŽNO blíže viz KREJČOVÁ, Helena – HYNDRÁKOVÁ, Anna – SVOBODOVÁ, Jana. *Židé v Protektorátu. Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942*. Praha: ÚSD AV ČR, 1997, s. 7–25. Pro úplnost dodejme, že tato publikace obsahuje seznam zaměstnanců ŽNO, stav k datu 21. 9. 1942. Zde se sice vyskytuje jméno Viktor Knapp (s. 462), jedná se však o Knappova strýce, po němž měl V. Knapp jméno. Spolu s ním byla na seznamu i jeho rodina – manželka Renata, syn Michal a dcera Hana, pozdější spisovatelka Hana Bořkovcová. Z Osvětlemi se vrátila jen Hana s matkou. Viz MIČÁNKOVÁ, Monika. *Literární tvorba Hany Bořkovcové*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. Brno, 2010, s. 8. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/201809/pedf_m/.
- ¹⁹ KREJČOVÁ, H. – HYNDRÁKOVÁ, A. – SVOBODOVÁ, J. *Židé v protektorátu*, s. 21.
- ²⁰ MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data.
- ²¹ KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filozofie*. Praha: Právnické nakladatelství a knihkupectví V. Linhart, 1947.
- ²² KNAPP, V. *Proměny času*, s. 127.
- ²³ MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data.
- ²⁴ Podrobněji viz ŘEHÁČEK, Karel. Osídlovací úřad a Fond národní obnovy v Praze (umístění, personální obsazení a organizační struktura centrály a oblastních úřadoven v letech 1945–1951). *Paginae historiae. Sborník Národního archivu*. Praha: Národní archiv. 19, 2011, s. 158–204.

- ²⁵ Osidlovací úřad podle dekretu č. 27/1945 Sb., Fond národní obnovy podle č. 108/1945 Sb.
- ²⁶ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 83. V radě byly paritně zastoupeny všechny čtyři tehdejší české politické strany, tj. zasedal v ní sociální demokrat, národní socialista, lidovec a komunistka, předseda úřadu. Vzhledem ke svému politickému složení nebyla rada schopna nic odhlasovat a rozhodnout. Zásadní roli v rozhodování měl proto V. Knapp, který se ve své činnosti samozřejmě řídil rozhodnutími komunistického předsedy úřadu.
- ²⁷ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 86–87.
- ²⁸ Tamtéž, s. 89, 91; MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data.
- ²⁹ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 92, 98–99.
- ³⁰ Tamtéž, s. 110.
- ³¹ Viz přetisk Zprávy o procesu proti Horákové a spol. před státním soudem, podepsán V. Knapp. IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2008, s. 136.
- ³² Citát viz IVANOV, M. *Justiční vražda*, s. 263–265; dále viz KAPLAN, Karel. *Největší politický proces M. Horáková a spol.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995, s. 157.
- ³³ KAPLAN, K. *Největší politický proces*, s. 162–163.
- ³⁴ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 114. Evidenční svazek vedený na Knappa kvůli podezření ze sionismu byl uložen do archivu v říjnu roku 1955, informace o archivaci viz ABS, fond Studijní ústav MV, archivní č. Z-6-314/2, Seznam zpravodajsky činných osob žijících na území ČSR, nedatovaný, s. 292. nicméně Knapp byl sledován i nadále. StB shromažďovala veškeré dostupné informace o V. Knappovi ve svazku s krycím názvem „Melánie“. Měla přehled o jeho minulosti, o zaměstnáních, o studijních cestách před válkou i o jeho soukromém životě, včetně mileneckých vztahů. Také mapovala jeho společenské kontakty a přátelské vazby, ostatně někteří z jeho příbuzných či známých byli také sledováni, nebo dokonce odposloucháváni. StB kontaktovala lidi z Knappova okolí a zkoumala jeho charakter a motivace. Ideovému rozboru podrobila i jeho

- vědecké a publicistické práce. Svazek byl ukončen v roce 1984, protože do něj nepřibývaly relevantní informace a Knapp byl již „přestárlý“. Viz ABS, svazek Viktor Knapp, archivní č. 12515 MV, krycí jméno Melánie, Návrh na uložení spisu Melánie z 28. 5. 1984, s. 166–167.
- ³⁵ Viz sborník z této konference: *Marxisticko-leninskou ideovostí a stranickostí proti kosmopolitismu a objektivismu ve vědě. Sborník z I. Ideologické konference vysokoškolských vědeckých pracovníků v Brně 27. února – 1. března 1952*. Praha: Naše vojsko, 1952.
- ³⁶ Tamtéž, s. 116–117, 192.
- ³⁷ Jednak neměl dobré vztahy s přednostou kanceláře, jednak trpěl pocitem, že jeho práci nepovažuje nový prezident za užitečnou a nestojí o ni. KNAPP, V. *Proměny času*, s. 118–119.
- ³⁸ KOBER, Jan. Německá civilistika / německé civilistiky a Viktor Knapp (náčrt vzájemných styků do počátků 70. let). In: Aleš Gerloch (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 251.
- ³⁹ MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data; KNAPP, V. *Proměny času*, s. 120.
- ⁴⁰ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 122–123. O účasti právních vědců na této ústavě viz MARŠÁLEK, P. *Proměny české právní vědy*, s. 43–44.
- ⁴¹ MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 101, sig. III. a), inv. č. 1735/5, 1950, Dobré zdání o některých otázkách týkajících se tak řečeného komunálního vlastnictví; MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 101, sig. III. a), inv. č. 1735/3, 1950, Zápis ze schůze katedry ústavního a správního práva z 26. 4. 1950.
- ⁴² MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 147, sig. IV. II. A, inv. č. 1944/1, 1950, Dopis Sekretariátu ideologické sekce Právní rady KSČ V. Procházkovi z 21. 8. 1950; MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 147, sig. IV. II. A, inv. č. 1944/2, 1951, dopis V. Knappa Právní radě KSČ z 9. 5. 1951.
- ⁴³ KNAPP, Viktor. *Vlastnictví v lidové demokracii*. Praha: Orbis, 1952.
- ⁴⁴ O této škole blíže viz DEVÁTÁ, Markéta. *Vysoká škola politická*

- a sociální v systému Národní fronty (1945–1949/1952). *Východočeské listy historické*. 2010, sv. 27, s. 52–63.
- ⁴⁵ MÚA AV ČR, AAV, fond Hobza Antonín, karton 20, sig. VII, inv. č. 535, 1952, Viktor Knapp – Životopisná data.
- ⁴⁶ Tamtéž.
- ⁴⁷ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 129.
- ⁴⁸ HAVRÁNEK, Jan. Stav a proměny vysokých škol 1945–1953. In: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Věda v Československu 1945–1953*. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 1999, s. 17–18; HRADECKÁ, Vladimíra. KSČ a tzv. studijní prověrky na pražských vysokých školách. Tamtéž, s. 278. O právnických studiích dále viz LITSCH, Karel. Proměny právního studia 1945–1989. In: Karel Malý – Ladislav Soukup (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 84–111.
- ⁴⁹ KOBER, Jan. Německá civilistika / německé civilistiky a Viktor Knapp, s. 251–252.
- ⁵⁰ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, dopis rektora UK V. Knappovi z 31. 12. 1962.
- ⁵¹ MÚA AV ČR, AAV, fond Vědecké kolegium historie ČSAV, karton 1, sig. 22, inv. č. 4, 1962–1969, Návrhy na volby nových členů ČSAV – doporučení prezidiu ČSAV, posudek na Viktora Knappa od akademika Ladislava Štolla.
- ⁵² SCHWIPPEL, Jindřich – ŠMIDÁK, Miroslav. *Vládní komise pro vybudování Československé akademie věd. Inventář*. Praha: Ústřední archiv Československé akademie věd, 1976, s. I–III, VI.
- ⁵³ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 137. O práci vládní komise také viz A. Mišková – M. Franc – A. Kostlán (eds.). *Bohemia docta*, s. 424–427.
- ⁵⁴ Nejedlý Zdeněk (1878–1962) – hudební vědec, historik, politik. Od roku 1905 působil na pražské filozofické fakultě jako docent a později profesor hudební vědy. Poslední předseda České akademie věd a umění. Po roce 1945 ministrem školství, ministrem práce a sociální péče a ministrem bez portfeje. Za jeho éry byly prováděny pounorové čistky na vysokých školách a tzv. studentské prověrky. Vědu chtěl reformovat po sovětském vzoru. V roce 1952

byl jmenován akademikem a stal se prezidentem nově založené ČSAV. Byl autorem široce pojatých děl (např. o Bedřichu Smetanovi), která však nedokončoval. Po únoru 1948 prosazoval interpretaci českých dějin, která spojovala tradice husitství s národním obrozením a s komunistickým hnutím.

- ⁵⁵ SCHWIPPEL, J. – ŠMIDÁK, M. *Vládní komise*, s. V; Knapp, V. *Proměny času*, s. 137–138; ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 16.
- ⁵⁶ Vaněček Václav (1905–1985) – právní historik. Od roku 1945 byl řádným profesorem právních dějin na pražské právnické fakultě, od roku 1952 zde vedl katedru dějin státu a práva. Od založení ČSAV byl členem korespondentem ČSAV. V ČSAV založil Kabinet dějin státu a práva ČSR. Byl členem prezidia ČSAV a členem kolegia pro vědy o státu a právu, od roku 1970 kolegia historie. Od roku 1968 byl externím ředitelem Ústředního archivu ČSAV.
- ⁵⁷ Hobza Antonín (1876–1954) – právník. Od roku 1911 byl mimořádným profesorem pražské české právnické fakulty, od roku 1917 řádným profesorem mezinárodního práva. Za první republiky působil na ministerstvu zahraničí. Byl členem České akademie věd a umění. V nové ČSAV zakládal Kabinet pro mezinárodní právo.
- ⁵⁸ Žourek Jaroslav (nar. 1908) – právník. Patří k zakladatelům české vědy o mezinárodním právu. Od 30. let přednášel mezinárodní právo na pražské právnické fakultě. Publikoval řadu významných prací. V letech 1949–1961 byl členem Komise OSN pro mezinárodní právo. V letech 1959–1960 byl soudcem ad hoc Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Přednášel i v zahraničí, mj. na Haagské akademii mezinárodního práva, na Mezinárodním institutu lidských práv ve Štrasburku a na Institutu mezinárodního práva veřejného a mezinárodních vztahů v Soluni. V ČSAV byl od roku 1953 vedoucím Kabinetu pro mezinárodní právo. V roce 1968 emigroval.
- ⁵⁹ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 139–140.
- ⁶⁰ VANĚČEK, Václav. K otázce konstituování prvních pracovišť ČSAV. *Archivní zprávy ČSAV*. 1981, roč. 13, s. 8; Zpráva o plenárním zasedání VII. sekce ČSAV ze dne 13. a 14. dubna 1954. *Právník*. 1954, roč. 93, s. 326–340.
- ⁶¹ AAV ČR, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 19, sig. 13, inv.

- č. 123, Zprávy, Zpráva o činnosti, 1955; dále viz O činnosti Ústavu práva ČSAV. *Právník*. 1955, roč. 94, s. 446–447.
- ⁶² Bystřina Ivan (nar. 1924) – právník. Habilitoval na moskevské Státní univerzitě z teorie státu a práva. První vedoucí Ústavu práva ČSAV. V 60. letech byl členem tzv. Mlynářova týmu. Publicisticky propagoval reformní myšlenky. Po srpnu 1968 emigroval. Působil jako hostující profesor na západoněmeckých univerzitách, od roku 1971 byl řádným profesorem teorie komunikace v Berlíně. Od poloviny 70. let se zabýval sémiotikou.
- ⁶³ ŽÁČKOVÁ, Z. K vývoji Ústavu státu a práva, s. 87–115.
- ⁶⁴ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 140–141; MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 39, sig. III. c) 3., 1958, Zápis z porady vedoucích pracovníků ÚP, konané 21. října 1958.
- ⁶⁵ MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 39, sig. III. c) 3., inv. č. 988, 1958, Zápis z porady vedoucích pracovníků ÚP, konané 21. října 1958.
- ⁶⁶ MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 39, sig. II. c) 3., inv. č. 988, 1958, Dopis V. Knappa předsedovi VII. sekce z 6. 5. 1958. Knapp navrhoval předsedovi VII. sekce V. Procházkovi, aby se sekce problémem zabývala a předložila návrh prezidiu.
- ⁶⁷ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 145; ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 20, 38–39. Členové prezidia byli podle zákona č. 53/1957 Sb., novely zákona o ČSAV, voleni na čtyři roky s tím, že volba prezidenta Akademie, jeho náměstků, hlavního vědeckého sekretáře a jeho zástupců měly probíhat jindy – dva roky po volbě členů prezidia. Tito funkcionáři tvořili tzv. výbor prezidia, jenž měl velké rozhodovací pravomoci.
- ⁶⁸ Stanovy ČSAV byly schváleny VII. výročním valným shromážděním ČSAV 15. listopadu 1957 a usnesením vlády z 9. dubna 1958. Upraveny byly usnesením valného shromáždění z 18. listopadu 1959, které schválila vláda 20. ledna 1960. ŠMIDÁK, M., *Institucionální*, s. 20, 23.
- ⁶⁹ Předsednictva byla tvořená předsedou, místopředsedou či místopředsedy, vědeckým sekretářem, dalšími členy předsednictva, redakčními radami a dalšími komisemi. Předsedové byli voleni valným shromážděním ČSAV, vědecký sekretář měl být jmenován

prezidiem po slyšení sekce a místopředsedové a další členové předsednictva sekcí byli sice voleni plénem sekce, ale jejich volbu muselo prezidium potvrdit. Viz ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 55.

- ⁷⁰ V roce 1962 L. Štoll ve svém posudku na V. Knappa napsal, že se časopis „pod jeho vedením stal význačným nástrojem šíření marx.-leninské právní teorie“. Viz MÚA AV ČR, AAV, fond Vědecké kolegium historie ČSAV, karton 1, sig. 22, inv. č. 4, 1962–1969, Návrhy na volby nových členů ČSAV – doporučení prezidiu ČSAV, posudek na Viktora Knappa od akademika Ladislava Štolla.
- ⁷¹ MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 31, sig. III. b) 1., inv. č. 808, 1953, úvodní projev V. Procházky na mimořádné schůzi VII. sekce ČSAV 4. 2. 1953 k diskusi o článku v *Izvestijích* z 23. 1. 1953 *Překonat zaostávání právní vědy*, referát V. Knappa, vystoupení místopředsedy vlády Z. Fierlingera, zpráva o výsledcích diskuse.
- ⁷² MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, 1960, dopis V. Knappa předsedovi VII. sekce ze 7. 1. 1960.
- ⁷³ Finální verze textu byla projednávána v září 1961. MÚA AV ČR, AAV, fond Procházka Vladimír I, karton 78, sig. IV. III. A. 2., inv. č. 1398, 1961, dopis V. Knappa všem členům VII. sekce ČSAV z 21. 6. 1961, dopis V. Knappa V. Procházkovi ze 7. 9. 1961 a 14. 9. 1961, koncept Zprávy o stavu a hlavních úkolech vědy o státu a právu.
- ⁷⁴ SVOBODA, K. O nové organizaci Československé akademie věd. *Právník*. 1962, roč. 101, s. 422–425; BERAN, Jiří. Perspektivy a dobová i dějinná omezení Československé akademie věd v období jejího vzniku. In: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Věda v Československu 1945–1953*. Praha 1999, s. 127; ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 30.
- ⁷⁵ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 120.
- ⁷⁶ Tamtéž, s. 62–65.
- ⁷⁷ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 65–68, 94.
- ⁷⁸ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 14, sig. 045, inv. č. 105, 1963, Návrh na Řád práce pro V. Knappa, 10. 9.

- 1963; Návrh na udělení vyznamenání Za zásluhy o výstavbu členu korespondentu ČSAV Viktoru Knappovi, 1960.
- ⁷⁹ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 74, 91–92.
- ⁸⁰ Tamtéž, s. 32.
- ⁸¹ MÚA AV ČR, AAV, fond Vědecké kolegium historie ČSAV, karton 1, sig. 22, inv. č. 4, 1962–1969, Návrhy na volby nových členů ČSAV – doporučení prezidiu ČSAV, posudek na Viktora Knappa od akademika Ladislava Štolla.
- ⁸² Šorm František (1913–1980) – chemik. Profesor Vysoké školy chemicko-technologické v Praze a UK v Praze. V roce 1952 jmenován akademikem v ČSAV. Od roku 1953 ředitelem Ústavu organické chemie ČSAV, v letech 1955–1959 ředitelem Chemického ústavu ČSAV, v letech 1960–1970 ředitelem Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV. Do roku 1957 byl hlavním vědeckým sekretářem ČSAV, potom náměstkem prezidenta ČSAV Z. Nejedlého a po jeho smrti v letech 1962–1969 předsedou ČSAV. Člen ÚV KSČ, poslanec Národního shromáždění. Po srpnu 1968 byl těchto funkcí zbaven, musel odejít z funkce předsedy ČSAV i ředitele Ústavu organické chemie a biochemie.
- ⁸³ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 94; KNAPP, V. *Proměny času*, s. 158.
- ⁸⁴ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 94–95, 100–103.
- ⁸⁵ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 145, 151–152; O Šormově názoru o zbytečnosti společenskovedních pracovišť píše z osobní zkušenosti z počátku 60. let také J. Beran. Viz BERAN, J. *Perspektivy*, s. 131.
- ⁸⁶ Richta Radovan (1924–1983) – filozof. Od roku 1970 byl ředitelem Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, později byl členem prezidia ČSAV. Od roku 1960 člen korespondent ČSAV, od roku 1977 akademik.
- ⁸⁷ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 158–159.
- ⁸⁸ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, 1964, dopis V. Knappa J. Pluhařovi z 18. 11. 1964; MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, dopis F. Šorma V. Knappovi z 30. 4. 1964.
- ⁸⁹ KNAPP, Viktor. *O možnosti použití kybernetických metod v právu*. Praha: ČSAV, 1963.

- ⁹⁰ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 96–97.
- ⁹¹ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, 1966, dopis F. Šorma V. Knappovi z 20. 4. 1966, v příloze Knappův soupis funkcí z 10. 5. 1966.
- ⁹² MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, dopis Z. Kratochvíla V. Knappovi z 11. 3. 1967, dopis F. Šorma V. Knappovi z 26. 5. 1967.
- ⁹³ KNAPP, Viktor. *Filozofické problémy socialistického práva*. Praha: Academia, 1967.
- ⁹⁴ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, dopis J. Pluhaře V. Knappovi z 30. 12. 1966 s příloženým Návrhem organizačního a metodického zabezpečení prací na úvaze o dlouhodobém rozvoji Akademie do r. 1980 v dočasné komisi prezidia ČSAV; ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 115.
- ⁹⁵ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 115–116.
- ⁹⁶ Tamtéž, s. 116–117.
- ⁹⁷ Tamtéž, s. 134.
- ⁹⁸ Mlynář Zdeněk (1930–1997) – právník, politolog, politik. Členem KSČ od roku 1946, studoval v Moskvě. V letech 1956–1968 byl vědeckým pracovníkem ÚSP ČSAV. Věnoval se studiu politických systémů. V 60. letech byl vedoucím mezioborového týmu pro zkoumání otázek rozvoje politického systému v socialistických zemích, patřil k vůdčím reformním komunistům. V letech 1964–1968 byl tajemníkem právní komise ÚV KSČ, od března 1968 do září 1969 byl členem ÚV KSČ, od dubna do listopadu 1968 byl členem sekretariátu a od června do listopadu 1968 tajemníkem ÚV KSČ. Jeden z nejvýraznějších aktérů Pražského jara 1968, spoluautor *Akčního programu KSČ*. Po okupaci Československa v srpnu 1968 se účastnil jednání se sovětskými představiteli a spolupodepsal tzv. moskevské protokoly. V roce 1970 vyloučen z KSČ. Pracoval v Národním muzeu, byl jedním z hlavních signatářů Charty 77. V roce 1977 pod vlivem perzekuce emigroval do Rakouska, kde se uplatnil jako vědec a vysokoškolský pedagog. Po listopadu 1989 se do Československa vrátil, ale do politiky již výrazněji nezasáhl.

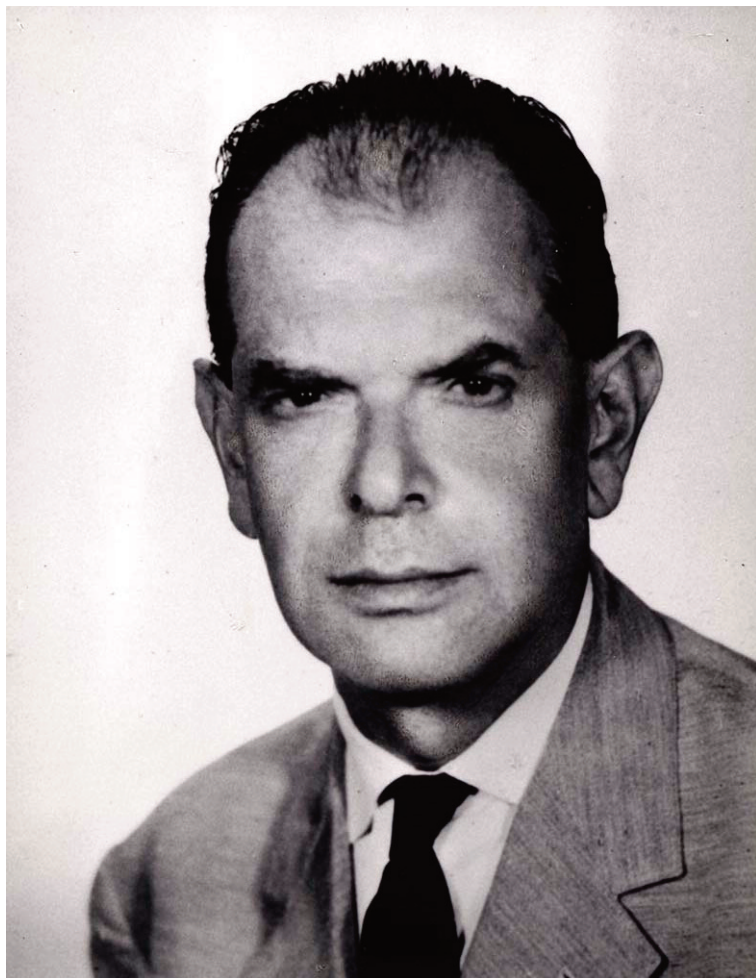
- ⁹⁹ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 197; MLYNÁŘ, Zdeněk. *Mráz přichází z Kremly*. Praha: Mladá fronta, 1990, s. 122–124.
- ¹⁰⁰ O *Akčním programu* viz např. VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968*. Praha: Mladá fronta, 1990, s. 42–46.
- ¹⁰¹ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 135–136.
- ¹⁰² ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 138–139.
- ¹⁰³ Tamtéž, s. 140–141; JINDRA, Jiří. František Šorm – závěr politické kariéry. In: Blanka Zylinská – Petr Svobodný (eds.). *Česká věda a Pražské jaro (1963–1970)*. Práce z dějin vědy. Svazek 2. Praha: Ústav dějin – Archiv UK, 2001, s. 140.
- ¹⁰⁴ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 152.
- ¹⁰⁵ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 143–144, 149; JINDRA, J. František Šorm, s. 143; KNAPP, V. *Proměny času*, s. 188–189.
- ¹⁰⁶ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 149, 156.
- ¹⁰⁷ Tamtéž, s. 158; JINDRA, J. František Šorm, s. 146.
- ¹⁰⁸ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 163; o Řezně viz Životní jubileum Viktora Knappa. *Právník*. 1993, roč. 132, č. 12, s. 976. O Knappových kontaktech s německou civilistikou viz KOBER, J. Německá civilistika / německé civilistiky a Viktor Knapp, s. 242–260.
- ¹⁰⁹ MÍŠKOVÁ, A. – BARVÍKOVÁ, H. – ŠMIDÁK, M. *Československá akademie věd*, s. 25–30; ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 168.
- ¹¹⁰ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 18, sig. 12, inv. č. 121, 1971, Analýza vědecké činnosti ÚSP ČSAV od roku 1967, 1. 3. 1971. KNAPP, V. *Proměny času*, s. 186–187; Bystřinův text viz BYSTRŽINA, Ivan. Vznik ekonomického systému státu v Říjnu a po Říjnu (Idea, projekt a realita). *Právník*. 1967, roč. 106, s. 904–921.
- ¹¹¹ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 18, sig. 12, inv. č. 121, 1971, Analýza vědecké činnosti ÚSP ČSAV od roku 1967, 1. 3. 1971.
- ¹¹² KNAPP, V. *Proměny času*, s. 188–191.
- ¹¹³ Tamtéž, s. 142.
- ¹¹⁴ Tamtéž, s. 200–201. Dále viz MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 18, sig. 12, inv. č. 121, 1971, Analýza vědecké činnosti ÚSP ČSAV od roku 1967, 1. 3. 1971.

- ¹¹⁵ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 14, sig. 045, inv. č. 105, 1968, dopis K. Svobody V. Outratovi z 19. 11. 1968; ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 102.
- ¹¹⁶ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 162, 163, 170, 177.
- ¹¹⁷ O Knappově aktivitě v Národním shromáždění viz přehled na webových stránkách Poslanecké sněmovny: <<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/jmenny/ka.htm>>. O Knappových vystoupeních blíže viz WINTR, Jan. Parlamentní působení Viktora Knappa. In: Aleš Gerloch (ed.). *Viktor Knapp. Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 641–654.
- ¹¹⁸ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 191.
- ¹¹⁹ Tamtéž, s. 194.
- ¹²⁰ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, 1971, V. Knapp – Zhodnocení vlastní publikační činnosti za léta 1966–1971.
- ¹²¹ KNAPP, V. *Proměny času*, s. 197–199.
- ¹²² Tamtéž, s. 126, 202–213. P. Maršálek soudí, že Knapp svoje zásluhy o překlenování sporů mezi českou a slovenskou reprezentací přeceňoval. Viz MARŠÁLEK, P. *Proměny české právní vědy*, s. 50, 57.
- ¹²³ Viz soupis na webových stránkách Poslanecké sněmovny, dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1969fs/rejstrik/jmenny/sl/k.htm>>.
- ¹²⁴ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 18, sig. 12, inv. č. 121, Analýza činnosti ZO KSČ od r. 1968 a její další výhledy, b. d.
- ¹²⁵ Kožešník Jaroslav (1907–1985) – technik, normalizační předseda ČSAV. Ve 30. letech pracoval na ČVUT v Praze, roku 1955 se zde stal profesorem. V roce 1959 stál u vzniku Ústavu teorie informace a automatizace ČSAV, který až do své smrti řídil. Od roku 1953 členem korespondentem ČSAV, od roku 1960 akademikem. V letech 1957–1961 hlavní vědecký sekretář ČSAV, 1961–1969 místopředseda ČSAV. Po odchodu F. Šorma v roce 1969 se stal do roku 1981 normalizačním předsedou ČSAV. Poslanec Federálního shromáždění a člen ÚV KSČ.

- ¹²⁶ MÍŠKOVÁ, Alena. Proces tzv. normalizace v Československé akademii věd (1969–1974). In: Antonín Kostlán (ed.). *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. Praha 2002, s. 155–157.
- ¹²⁷ Zamýšlejí se nad vlastními postoji. *Rudé právo*. 16. 12. 1969, roč. 50, č. 295, s. 2.
- ¹²⁸ MÚA AV ČR, AAV, fond Sekretariát místopředsedy ČSAV akademika Jaroslava Kožešníka 1962–1969, karton 19, inv. č. 10, 1969, Dopis V. Knappa J. Kožešníkovi z 12. 11. 1969, dopis V. Knappa O. Voleníkovi z 12. 11. 1969.
- ¹²⁹ ŠMIDÁK, M. *Institucionální*, s. 196.
- ¹³⁰ MÍŠKOVÁ, A. – BARVÍKOVÁ, H. – ŠMIDÁK, M. *Československá akademie*, s. 41–46.
- ¹³¹ MÍŠKOVÁ, A. *Proces tzv. normalizace*, s. 160–162.
- ¹³² MÚA AV ČR, AAV, fond ÚSP ČSAV, karton 18, sig. 12, inv. č. 121, Analýza vědecké činnosti ÚSP ČSAV od roku 1967, 1. 3. 1971. Jedním z emigrantů z ÚSP byl např. Z. Kryštůfek. Po srpnu 1968 pobýval v zahraničí, kde dostal nabídku na roční studijní pobyt v USA. Ředitel ústavu V. Knapp trval na tom, že se musí k projednání prodloužení zahraničního pobytu vrátit do Prahy. V obavě, že by již nemohl vycestovat, to Kryštůfek odmítl. Pro porušení pracovní kázně s ním potom Knapp rozvázal pracovní poměr dohodou k 31. 5. 1969. Viz Štrbářová, Soňa – Kostlán, Antonín (eds.). *Sto českých vědců v exilu. Encyklopedie významných vědců z řad pracovníků Československé akademie věd v emigraci*. Praha: Academia, 2011, s. 364–365.
- ¹³³ MÚA AV ČR, AAV, fond Ústav státu a práva ČSAV, karton 15, sig. 046, inv. č. 110/2, 1971, V. Knapp – Zhodnocení vlastní publikační činnosti za léta 1966–1971; Tři otázky akademiku V. Knappovi o zákonech a zákonodárství. *Rudé právo*. 4. 2. 1969, roč. 49, č. 29, s. 1.
- ¹³⁴ MÍŠKOVÁ, A. *Proces tzv. normalizace*, s. 166.
- ¹³⁵ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy*. Praha: Univerzita Karlova, 1972; KNAPP, Viktor. *Úvod do vědecké práce. Vědecká propedeutika*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně, 1981; KNAPP, Viktor – GER-

- LOCH, Aleš. *Příručka ke studiu právní logiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1988; KNAPP, Viktor – GERLOCH, Aleš. *Logika v právním myšlení*. Praha: Ústav státní správy, 1983.
- ¹³⁶ Životní jubileum Viktora Knappa. *Právník*. 1993, roč. 132, č. 12, s. 976; Životní jubileum akademika Viktora Knappa. *Právník*. 1983, roč. 122, č. 12, s. 1141.
- ¹³⁷ MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, karton 24, sig. IVd – záznamy, zápisy, dopis J. Cesara V. Knappovi z 30. 1. 1986, dopis V. Knappa J. Cesarovi z 14. 2. 1986. O vzniku Evropského koordinačního střediska pro výzkum a dokumentaci ve společenských vědách viz např. inspekční zpráva z roku 1971: GARCIA DEL SOLAR, Lucio. *European coordination centre for research and documentation in social sciences*. Geneva, 1971, dostupné z: <https://www.unjuu.org/en/reports-notes/JIU%20Products/JIU_REP_71_13_English.pdf>.
- ¹³⁸ MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, karton 24, sig. IVd – záznamy, zápisy, dopis V. Knappa J. Cesarovi z 26. 7. 1990.
- ¹³⁹ A. Míšková – M. Franc – A. Kostlán (eds.). *Bohemia docta*, s. 477–478; KOSTLÁN, Antonín. 17. listopad 1989 a Československá akademie věd. *Akademický bulletin*. Listopad 2009. Dostupné z: <<http://abicko.avcr.cz/2009/11/03/>>.
- ¹⁴⁰ Usnesení mimořádného valného shromáždění členů ČSAV konaného dne 21. prosince 1989. *Bulletin Československé akademie věd*. 1990, č. 1, s. 1–2. Dostupné z: <http://stream.avcr.cz/abicko/1990/AB_1_1990.pdf>.
- ¹⁴¹ MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. II b 8, dopis V. Knappa P. Rychetskému z 24. 7. 1990, dopis V. Knappa dle rozdělovníku z 11. 9. 1990. O legislativních změnách v ČSAV viz ŠMIDÁK, Miroslav. *Legislativní úprava vědecké a výzkumné činnosti v České republice po listopadu 1989. Práce z dějin Akademie věd. Série A*, sv. 5. Praha 1997. s. 77–84.
- ¹⁴² MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. IV c1), hromadný dopis J. Římana pracovníkům ČSAV z 6. 12. 1989.
- ¹⁴³ MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. IV c2), dopis J. Blahože V. Knappovi z 15. 12. 1989.

- ¹⁴⁴ MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. IV c3), pokyn V. Knappa členům rehabilitační komise z 27. 12. 1989; MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. IV 6 – varia, Zápis o schůzi rehabilitační komise ÚSP ČSAV ze dne 15. 2. 1990.
- ¹⁴⁵ MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. IV c2), dopis J. Šterzla V. Knappovi z 27. 2. 1990.
- ¹⁴⁶ MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, karton 24, sig. IV d – záznamy, zápisy, záznam o jmenování vedení ÚSP a změně organizace ústavu ze dne 4. 6. 1990; MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. IV 6 – varia, Zápis o schůzi rehabilitační komise ÚSP ČSAV ze dne 15. 2. 1990.
- ¹⁴⁷ Např. Alexanderu Bröstlovi z Košic zaslal v březnu 1990 doporučení pro stipendijní program nadace Alexander von Humboldt-Stiftung. Viz MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. II b 8, dopis V. Knappa A. Bröstlovi z 19. 3. 1990.
- ¹⁴⁸ Životní jubileum Viktora Knappa. *Právník*. 1993, roč. 132, č. 12, s. 976.
- ¹⁴⁹ O British-Czechoslovak Law Association viz MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, sig. II b 8, dopis V. Knappa Z. Bártovi z 9. 7. 1990; o Association internationale des sciences juridiques viz MÚA AV ČR, AAV, fond Viktor Knapp, karton 24, sig. IV c, dopis V. Knappa J. Moravčíkovi z 16. 7. 1990.
- ¹⁵⁰ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Plzeň, Právnická fakulta Západočeské univerzity, 1994; KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995; KNAPP, Viktor a kol. *Občanské právo hmotné*. Sv. 1 a 2. Praha: Codex, 1995; KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C. H. Beck, 1996.

Viktor Knapp

*Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky
(MÚA AV ČR), Archiv AV ČR (AAV),
fond Reportáže ČSAV a AV ČR, sign. FS P I 329.*